
Sant Joan i els Elois de Prats de Lluçanès

De mitjans del segle XIX a mitjans del segle XX

Annex 3

L'ORIGEN DE LA FESTA DELS ELOIS DE PRATS DE LLUÇANÈS I LA SEVA EVOLUCIÓ

Francesc Xavier Cortada i Jordà

Prats de Lluçanès, juny de 2022

Índex

1. A la recerca dels orígens	3
1.1 Una breu introducció a la nit de Sant Joan	3
1.2 Què passava a Prats als segles XVI i XVII?	4
1.3 Els paraires ens donen la resposta a l'origen de les festes dels Elois	9
2. Evolució de la festa de Sant Joan i Sant Eloi	11
2.1 Sobre com deuriem ser els seus inicis (segle XVI)	11
2.2 El poder dels obrers de la parròquia i dels consellers de la vila ...	12
2.3 Les primeres confraries de Prats de Lluçanès, protagonistes de les festes patronals i també de la festa dels traginers (segle XVII) ...	14
2.4 Hi ha forts indicis de la consolidació de la festa dels Elois a finals del segle XVII	15
2.5 La festa dels Elois és coneguda arreu del país (segle XVIII)	18
2.6 Els traginers com a únics organitzadors de les festes de Sant Joan i Sant Eloi, amb el ball del Contrapàs (segle XIX)	23
2.7 Les festes de Sant Joan i Sant Eloi a la primera meitat del s. XX ...	28
2.8 Les festes de Sant Joan i els Elois al tercer quart del segle XX	35
Notes	42

L'ORIGEN DE LA FESTA DELS ELOIS DE PRATS DE LLUÇANÈS I LA SEVA EVOLUCIÓ

1. A la recerca dels orígens

1.1 Una breu introducció a la nit de Sant Joan

Tothom coincideix que l'origen pagà de la celebració de la nit del solstici d'estiu, en honor al Sol, es remunta a molt abans de la implantació del cristianisme, quan encara no existia sant Joan¹. Qui sap com ho deuriem celebrar els primers pobladors de casa nostra. Aquells primitius costums de purificar els camps i les collites que eren propis d'unes societats més arcaiques, amb el pas dels segles es van anar transformant i adequant, gràcies a les noves creences i, sobretot, de la religió, on els seus protagonistes van ocupar-se de ficar el poble dins l'església i renovar els antics hàbits en uns costums que serien més del gust de la nova societat dominant. Així com pel solstici d'hivern l'església fa coincidir aquella nit amb el naixement de Jesús, fa el mateix amb la nit del solstici d'estiu, celebrant el naixement de Sant Joan Baptista². I així s'arriba al conegut refrany: "**Sant Joan, el dia més gran**".

La festa de Sant Joan, pintura de Jules Breton (1827-1906).

Al costat de la festivitat religiosa, la nit abans es continua celebrant amb els elements simbòlics d'encendre el foc purificador, les herbes de Sant Joan, els banys regeneradors i, amb el temps, acompanyats amb cançons i danses. A Prats i a tot el Lluçanès, la nit de Sant Joan, com a la resta dels Països Catalans, es deuria celebrar de forma similar. També era coneguda com la nit del foc o de les fogueres, anys més tard també se'n deia la nit de les bruixes, en d'altres indrets la nit del Ros, nit de rosada. Sembla que a Barcelona, ja ben entrada l'era cristiana, la nit de Sant Joan està documentada des del segle XV. Si a la nit els protagonistes són el foc i l'aigua, l'endemà la festa es decanta a donar culte a Sant Joan Baptista. Tot plegat és com un sincretisme, on es recullen aquells vells costums pagans al costat de la festivitat religiosa dedicada al sant.

Tanmateix aquí el què pretenem és aportar elements que ens permetin acostar-nos als orígens de les festes de Sant Joan i els Elois de Prats de Lluçanès i veure'n l'evolució. Tot i que sembla fàcilment deduïble com es va anar fent la seva transformació, ens pot costar una mica més el poder dir amb arguments una mica sòlids quan van tenir lloc.

1.2 Què passava a Prats als segles XVI i XVII?

Per posar data a l'origen dels Elois de Prats de Lluçanès seria molt més fàcil si hi hagués algun document que n'esmentés clarament la seva celebració, però malauradament aquest no és el nostre cas i, per tant, haurem de cercar la seva resposta en tots aquells documents que ens hi puguin acostar. Això és el que procurarem fer a partir d'ara, intentant posar una mica de llum a la foscor.

D'entre els elements que hem de tenir en compte per arribar a alguna mena de conclusió, hi ha els documents històrics: creixement de la població, l'embranchida de la protoindústria tèxtil amb els paraires, la construcció d'una nova església, el títol de Lleial Vila que Carles II concedeix a Prats de Lluçanès, o bé el poder dels obrers i les confraries, entre altres. Al costat d'aquests elements hem de parlar d'indícis, que són els que ens poden ajudar a imaginar com esdevindrien les festes de Sant Joan i Sant Eloi i agafar aquelles informacions de poblacions properes com Ripoll, Berga, o d'altres que també celebraven la festa dels Elois i que tindrien algun tipus d'influència en la nostra festa.

No hi ha festa sense comunitat. Així doncs, descartat el segle XV, on les pandèmies van convertir el territori en un despoblament generalitzat³ i la parròquia pradenca, amb només cinc famílies, va perdre la categoria parroquial enfront de Santa Eulàlia de Pardines, hem de situar-nos a cavall dels segles XVI i XVII per albirar una embranchida generalitzada i definitiva.

A mitjans del segle XVI hi va haver el primer redreçament. L'any 1555, el rector de Santa Eulàlia de Pardines, Valentí Serra⁴, fa reparacions a la petita església de la Bona Sort. L'any 1566 hi havia vicari curat a Prats per l'augment de població i anys més tard són moltes les peticions perquè es disposi d'un vicari perpetu, tot i que aquest doni comptes al rector de Santa Eulàlia. Això ens confirma que Prats ha passat a tenir un nucli de població una mica important i que a partir del segle XVII ja és definitiu i accelerat.

Església de la Bona Sort, amb dos detalls que ens fan pensar en la restauració de l'església per part del rector Valentí Serra. Una serra esculpida a una pedra a l'interior de l'església i a la llinda de l'antiga rectoria, situada enfront de l'església (AFXCJ).

Arribats al segle XVII, aquest el podem considerar com una etapa d'esplendor de la societat pradenca, una mena de segle d'or. Citant cronològicament tots els elements que hi intervenen, podem esmentar en primer lloc la creació de la sotsvegueria del Lluçanès, que va tenir lloc el 5 de febrer de 1611. El preu de la compra per part de la Universitat del Lluçanès va ser de 7.000 lliures, un preu molt alt que no desànimà la gent de la comarca. La cúria de la sotsvegueria s'establí a Sant Feliu Sasserra. La seva jurisdicció abastava tot el Lluçanès actual i més encara, on hi eren esmentats tots els pobles i llocs⁵. El fet d'anotar tant les parròquies com les sufragànies és interessant per copsar la importància que al llarg de tots aquests segles tenia la jerarquia eclesiàstica, no només al Lluçanès, sinó arreu de Catalunya.

Casa del Consell de Jurats de Sant Feliu Sasserra (foto d'O. y B., cedida per Pere Mestre i Boix, AMPLI).

Un altre element a tenir en compte va ser l'edificació de la nova església parroquial de Sant Vicenç, entre els anys 1627 i 1649. S'havia d'afrontar la nova situació demogràfica i la Bona Sort era massa petita per poder-hi donar resposta. Així doncs, el 30 de maig de 1649 s'hi feu el trasllat del Santíssim Sagrament i de les fonts baptismals⁶. Però la gent de Prats no en va tenir prou de bastir una nova església, perquè d'aquesta època s'erigí també el temple votiu de Sant Sebastià, copatró de la parròquia, potser en agraïment per l'ajuda rebuda en temps de pestilències, com diuen els seus goigs⁷.

De mitjans del segle XVII hi ha un cens⁸ on s'informa del nombre de cases de cada població. Prats ja arriba a les 160 cases juntes. El segon en importància és Sant Feliu Sasserra, amb 118 cases juntes i 12 pagesies. Sembla que en total les famílies o cases habitades al Lluçanès serien d'unes mil. D'una manera o altra es pot veure com Prats, que al segle XV només tenia cinc famílies, passa a tenir una població de 500 habitants l'any 1634⁹.

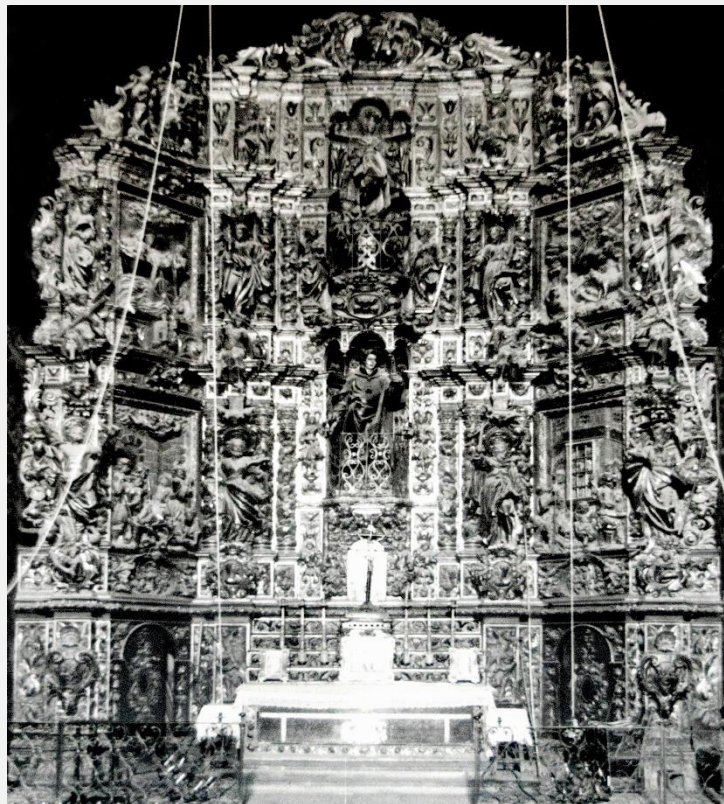
És una època que afecta el despoblament d'una part de Catalunya i l'intens repoblament de l'altra. La gent del Rosselló i de la Catalunya occidental es desplacen cap a la Catalunya Vella, que en alguns llocs té una tradició industrial més antiga, com Ripoll, i una vitalitat més forta. També hi juguen altres factors, com la petita indústria i sobretot la forta immigració de gascons o francesos en general, iniciada a mitjans del segle XVI i

continuada al llarg del segle XVII.¹⁰ Pere Mestre, ens recorda que *“En realitat, des de principis del segle XVII, a les principals ciutats catalanes es viu un enfrontament entre paraires i teixidors que provocarà la crisi gremial urbana i el desplaçament de la indústria al món rural.”*¹¹, que en el cas del Lluçanès aquests gremis tot just comencen a néixer¹². Josep Albert Planes ens diu que *“El creixement demogràfic de Prats comptà, en el decurs del segle XVII, amb la contribució, prou important, de la immigració del Regne de França i sobretot, gràcies al propi augment comarcal, que originà moviments o desplaçaments interns i una significativa redistribució dels efectius poblacionals en el territori. Aquests fets acabaran convertint Prats en la principal població del Lluçanès en l'últim terç del XVII... A Prats de Lluçanès, entre 1602-1645, hi comptem uns 22 marits francesos, o d'origen francès, sobre un total de 149 matrimonis, cosa que representa prop del 15% del total dels marits en aquell període.”*¹³

Continuant amb aquesta cronologia de fets, hi ha un altre detall a tenir en compte, com és l'atorgament del títol de lleial vila a Prats de Lluçanès pel rei Carles II el 4 de febrer de 1681. Això va representar un punt d'inflexió en la vida municipal i la seva forma de governar-se, tal com destaca el mateix document: *“... Corp Universitat i formar de trenta persones... un Consell General, amb sos tres Consuls, un clavari, un Mostazaf, un credencer, dos administradors de la Botiga de blat de Pobres y un veguer...”*¹⁴.

Per acabar-ho d'arrodonir, durant els últims anys d'aquell esperançador segle XVII, podem destacar un altre element, molt important, com és la construcció del magnífic retaule barroc. Mossèn Valls ens diu que *“El comú pagava 8 lliures a Pere Jeriu per la casa llogada als escultors per fer el retaule... Aixó era als ultims anys del sigle XVII. Pel Octubre de 1706 encara hi treballaven.”*¹⁵ Efectivament tenim documents¹⁶ que ens parlen de la seva construcció i seria molt interessant de fer-ne un estudi que ens expliqués tal com va anar tot plegat. Sabem que aquell retaule dedicat a Sant Vicenç el va costejar el Comú de la Vila, amb el vist i plau del rector Segimon Vila Grau¹⁷. L'escultor va ser el manresà Josep Sunyer però el que va executar l'obra va ser el seu ajudant Segimon Pujol. El preu total va ser de quatre-centes dobles¹⁸.

Retaule barroc de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès, construït a finals del segle XVII i primers del XVIII, destruït durant la guerra civil espanyola (APPLI).

Arribats a aquest punt, ens podem preguntar què tenen a veure tots aquests elements amb la festa dels Elois. La cosa està molt clara. Amb l'augment de la població i al seu costat la creació de la sotsvegueria, l'edificació de la nova església, l'atorgament del títol de vila o la construcció del retaule de Sant Vicenç, algú ho havia de pagar, i hi ha moltes raons documentals i objectives que ens diuen que gran part d'aquestes "inversions" van anar a càrrec d'uns homes que n'eren els seus avaladors. Aquestes persones estaven al front d'una incipient protoindústria tèxtil que eren coneguts per tothom com els paraires. Aleshores, tant a Prats com a tot el Lluçanès, els paraires van ser els protagonistes de moltes de les activitats que s'anaven desenvolupant dins l'àmbit econòmic, però també social de cada poble.

Com sabem, l'església de Sant Vicenç de Prats encara era sufragània de Santa Eulàlia de Pardines i això podia ser un impediment per donar una certa autonomia a la gent de la nova vila de Prats de Lluçanès, però tanmateix, els seus feligresos feien la seva i si havien de contribuir en el manteniment de l'església, com havien fet fins aleshores, gairebé ningú els aturava. Una prova del que diem és en les despeses del parament litúrgic. A més d'haver contribuït a la seva edificació, hi havien fortes despeses en l'adquisició d'ornaments d'altars i també d'altres peces d'orfebreria. L'any 1665 es paga una creu processional, una autèntica joia d'argent que avui hi ha exposada en una vitrina al costat de la capella del Sant Crist. Tot es feia amb finalitats religioses i per amor a Déu i a l'església, i els prohoms de la vila n'eren els seus benefactors.

Creu processional de Sant Vicenç de Prats, 1665 i detall amb la paraula S^T VICENÇ DE PRATS (AFXCJ).

L'extensió del terme parroquial de Prats és molt reduït si el comparem amb d'altres que tenen la sort de comptar amb un nombre important de grans cases de pagès. A més, en el cas de Prats, s'hi afegia l'inconvenient que totes elles havien de rendir culte i rendes a la parròquia de Santa Eulàlia de Pardines. Així les coses, podem assegurar que les grans despeses que comportaven totes aquestes inversions sortien dels paraires. En el mateix títol de vila es diu: *"Supliquen a V. Magt... que elegidas las trenta personas pera lo General Consell, sian formadas las tres Bolsas, en la primera sian posats los noms de las vuit de hedat de trenta anys, y que sian benemèrits¹⁹, en la segona de las deu de hedat de treinta anys. Y en la tercera de las dotse de hedat de vint y cinch anys cabals; personas de las ocupadas de **Perayres**, Pagesos y Menestrals, per no trobarse al present altre genero de gent d'ofici en dita Població, y perquè en dit Lloch floreix mes la **Perayria**, y después los Pagesos"*²⁰.

Per tenir encara més informació al respecte, disposem del memorial²¹ previ a la concessió del títol de vila, que ve a ser una mena de litigi entre els prohoms del Consell de Jurats i Universitat del terme del Lluçanès, en front els pobladors de Prats de Lluçanès. Uns volien que se'ls concedís el títol de vila i els altres hi posaven tots els impediments²². El cas és que gràcies a aquest litigi que va anar a parar en mans de la Justícia, es va fer un interrogatori que consta de setze preguntes formulades a diverses persones de Prats i del Lluçanès, de diferents oficis i condició social, per esbrinar les raons i veritats del que deien uns i altres i gràcies a això podem saber més coses de la vida d'aquell període de finals del segle XVII.

Entre les preguntes, que tractaven qüestions diverses, n'hi havia algunes que en aquest cas ens poden interessar: *"Septimo digan si en el lugar de Prats de Llusanas hay hombres Labradores y **Pelayres ricos y de buenas facultades y hazienda**. Octavo digan si saben que en solas **cien sinquenta casas** del lugar de Prats de Llusanas aya en el mas de **quarenta talaras de pelararya** y que por dicha causa no solo se da a trabajar a **ducentas personas** del por dicho oficio, como assi tambien a forasteros del lugar por no bastar muchas vezes las de dicho lugar de Prats de Llusanas, para texer los panyos y otras cosas y para hilar la lana o estambre para la fabrica de los panyos vayetas cordellates estamenyas y otras cosas (...)* Decimo tercio digan si saben por publico y notorio que **la iglesia del lugar de Prats de Llusanas, se haya fabricado a sola costa y dinero de los naturales y habitantes del sin balerse para ello del termino general de Llusanas.**"²³ Totes les persones interrogades confirmen el que es diu en aquell interrogatori. Com a informació addicional també ens dona compte de l'existència de les fires de Sant Jaume i Santa Llúcia²⁴.

Amb tota aquesta informació, és evident que al llarg del segle XVII a Prats de Lluçanès hi havia una important indústria de paraires²⁵, al costat de la qual hi havia teixidors i altres oficis complementaris, tal com ens explica mossèn Valls: *"la tintoreria tenyia les bayetes, els abaixadors que amb unes grans tisoires abaixaven el pèl de les bayetes, les filadores que una vegada cardada la llana en feien cortons que filaven les dones al torn... es necessitava un estandatge y estricadors²⁶ ample camp als defores de la vila..."*²⁷ i per últim tot aquell moviment econòmic havia de tenir una sortida comercial que anava a càrrec dels traginers amb els seus matxos de bast: *"sortien constantment les corrues de matxos que els transportaven a l'Aragó i Castella, etc. Per això també prengué importància la festa dels Elois que atreia gran gentada. S'havia fet popular en molts*

indrets aquesta dita: gent de Prats, gent de dobles”²⁸. Per lo que podem llegir i en el context que mossèn Valls fa servir aquesta última expressió, creiem que els pradencs es deurién haver guanyat fama de treballadors i adinerats al llarg de tot el segle XVII, ja que les dites populars surten a base del tracte d’uns amb els altres i això requereix temps i confiança i els pradencs ja feia anys que comercialitzaven arreu.

1.3 Els paraires ens donen la resposta a l’origen de les festes dels Elois.

Tenint en compte que la indústria dels paraires està plenament consolidada des dels primers anys del segle XVII, amb un fort creixement poblacional de Prats que ja ve de finals del segle XVI, amb gremis com a Alpens (1638) i hem de suposar també de Prats, amb la creació de la sotsvegueria del Lluçanès (1611), amb la nova església (1627-1649), podem fer córrer la imaginació i pensar que aquells paraires ja havien posat les bases d’aquest creixement econòmic i demogràfic a mitjans o finals del segle XVI. Ramon Masramon, parlant de la vida comarcal al segle XVI ens diu que *“l’agricultura continuava essent la base de l’economia comarcal, malgrat que en aquest moment començaven a despuntar ja alguns oficis que, amb el temps, havien d’assolir una notable puixança (paraire, traginer, ferrer, mestre d’obres, sabater, sastre, picapedrer...)”*. Amb tot, podem suposar que la llavor de la festa dels Elois, amb la benedicció de les cavalleries i matxos de bast i guiatges, s’hagués plantat al llarg de la segona meitat del segle XVI. Tanmateix no ho podem confirmar, però sí que podem assegurar que és una tradició que perviu almenys des del segle XVII.

A les zones rurals els paraires eren els que tenien cura de tot el procés productiu, el qual passava per moltes mans (triar la llana, rentar-la, batussar i estufar la llana, el cardat i pentinat, el filat, l’ordit, amb el tissatge i el teixit i finalment la tela es portava a la tintoria, etc...) però tant al començament com al final han de necessitar de l’ajuda dels traginers, primer per transportar la llana, que és el producte bàsic en l’elaboració del teixit i al final per comercialitzar-lo. Hem de concloure que no poden haver-hi paraires sense els traginers, tots ells es necessitaven. I si la indústria de la llana va tenir l’origen a finals del segle XVI, també podem dir que els traginers hi eren ben presents.

Els paraires, a l’edat mitjana, controlaven la producció dels teixits de llana des de la compra de la matèria primera fins a la seva comercialització. Aquí podem veure cardar i pentinar la llana en un boix popular (enciclopèdia.cat) i al costat l’escena d’un teixidor estampat en una rajola vuitcentista (AFXCJ).

En tot aquest trànsit de dades, hem de tenir en compte un altre factor no menys important: El de les fires i mercats. Sabem que almenys des del segle XVII hi ha les fires de Sant Jaume i de Santa Llúcia i que el Consell de Jurats del Lluçanès en té cura d'abans que es concedeixi el títol de vila a Prats de Lluçanès. Per altra banda hi ha la Fira de l'Hostal del Vilar, que com diu Pere Mestre *"De fet, tot i que per la documentació que disposem no podem quantificar la vinculació a la ramaderia transhumant fins el segle XVII, podem fixar-nos, no obstant, en un seguit de fets i circumstàncies que mostren la vocació ramadera de la comarca durant el període baix medieval... Però el més important és la constatació que el recorregut d'aquests camins es d'origen medieval i per tant hem de suposar que pel Lluçanès ja hi transiten els ramats transhumants almenys des de l'existència d'aquests camins"*.²⁹

Els nostres protagonistes, els paraires, tenien ben a prop el subministrament de la matèria primera que els proporcionava la fira de l'Hostal del Vilar, però segurament que no en tindrien prou per a tota la producció. Així doncs, quan els traginers de Prats transportaven els teixits arreu de la península, no podien pas tornar amb les mans buides i deuriem carregar les seves rècules de matxos amb la llana d'altres zones molt més allunyades, potser també amb altres productes que escassejaven a casa nostra.

Fira de l'Hostal del Vilar, a primers del segle XX (foto cedida per Pere Mestre i Boix, AMPLI).

Aquestes dades ens fan pensar amb la possibilitat que la festa dels Elois s'hagués originat a cavall del segle XVI i començaments del XVII. Avui i des que tenim constància del que passava a aquestes dues fires de Prats, hem de dir que si la fira de Sant Jaume (25 de juliol) és una fira de mercat tradicional, on s'hi barregen productes de tota mena, la fira de Santa Llúcia (13 de desembre) d'abans que comenci l'hivern, és la fira dels pagesos i ramaders de Prats i també de tota la comarca. Si la primera tenia lloc a dins de la població, la segona, segons algunes veus, va tenir lloc a la roca de Santa Llúcia³⁰, als afores de Prats, aprofitant que molta gent anava a l'ermita de Santa Llúcia que estava al costat de la gran casa de pagès, fins que l'any 1824 es trasllada a dins del nucli urbà.

2. Evolució de la festa de Sant Joan i Sant Eloi

2.1 Sobre com deuriem ser els seus inicis (segle XVI)

Posats al segle XVI, un dels costums que hi havia, sobretot a les comunitats rurals, era la benedicció dels camps i dels termes, especialment el dia de la Santa Creu (3 de maig). El rector anava en processó acompanyat de tots els feligresos de la parròquia fins a la creu de terme, que estava col·locada sobre una base de pedres, sovint a algun extrem o a fora de la població i des d'allà pronunciava les seves lectures per a la benedicció de la terra. De la mateixa manera i al costat d'aquest ritual, també hi havia la benedicció per allunyar el mal temps³¹. Des dels comunidors, o a vegades des dels mateixos campanars, però sempre amb les piques d'aigua beneïda i als quatre vents, el mossèn amb les seves pregàries suplicava que s'allunyessin les tempestes i pedregades. Pensem que pels pagesos aquelles collites eren el seu benestar per a una llarga temporada.

Creu de terme, de Santa Eulàlia de Pardines (AFXCI).

El Lluçanès era un conglomerat de petites parròquies i sufragànies agrícoles, que amb el temps s'hi van anar afegint altres oficis, entre ells els traginers, amb les seves rècules d'animals de bast, i tant ells com els pagesos amb els bous i vaques, ovelles i animals diversos, també tenien necessitat que fossin beneïts. En aquella època (s. XVI) no sabem ni com ni quan es feien aquestes benediccions ni tampoc sabem el dia, però un indici el tenim amb la Salpassa³² o el Salpàs, on es beneïen les cases, per a la protecció dels seus habitants, però també els corrals i estables, per a la protecció dels seus animals.

Amb el temps (s. XVII i XVIII) cada població va anar adoptant els seus costums. Del que ens ha arribat fins avui de totes aquelles tradicions és que hi havia poblacions que beneïen els animals el dia de Sant Antoni Abat, el 17 de gener, com el cas d'Olost i d'altres per Sant Eloi, el 25 de juny, com Santa Eulàlia de Puig-oriol³³ i Prats de Lluçanès. Els dos sants eren els patrons dels traginers i de molts altres oficis. També hi havia les "manies" que uns no volien que aquella benedicció s'adrecés a tots els animals per igual i diferenciaven els bous o xais, dels cavalls i mules, aquests últims de ferradura³⁴.

Els traginers de Prats es van decantar per Sant Eloi, tanmateix això va ser molt més tard, ja que al segle XVI només tenim constància de les advocacions de Sant Vicenç, la Mare de Déu de la Bona Sort, amb Sant Joan i Sant Antoni de Pàdua, que amb Nadal, Corpus o Pasqua deuriem ser les festes més destacades del calendari popular de la població. Aleshores els traginers i altres oficis, deuriem estar aplegats a l'entorn de Sant Antoni de Pàdua. Cosa semblant passava amb altres oficis al redós de l'advocació de Sant Joan. Pel que sabem, els guiatges duïen un medalló al cabestre amb la figura de Sant Antoni de Pàdua per a la seva protecció, que encara avui la duen per la festa dels Elois. Potser aquelles primeres benediccions se celebraven després de la missa, amb el bestiar concentrat al voltant de l'església de la Bona Sort, i el mossèn dient les seves

pregàries i espargint l'aigua beneïda a totes les cavalleries. I potser una vegada acabada la benedicció, tots cap a casa. Però allò deuria ser la llavor del que vindria anys més tard.

La Festa de Sant Joan i la benedicció dels animals al segle XVI

L'església era la de la Bona Sort, que a mitjans de segle s'hi fan reparacions i al cap d'uns anys ja disposa de vicari curat per l'augment de la població.

Es deuria celebrar la festa de Sant Joan amb una vocació especial, atès que a la petita capella hi havia les advocacions de Sant Joan i Sant Antoni de Pàdua. Així doncs, a la vigília de Sant Joan hi haurien fogueres, com a tot arreu i l'endemà l'ofici al seu patró.

Una altra festivitat seria el dia de la benedicció dels animals. Aquell dia els traginers i altres bagatges i pagesos duïen els seus animals al redós de l'església, potser el dia de Sant Antoni de Pàdua (13 de juny) i a l'entorn de la Sagrera, perquè el rector beneís les seves cavalleries. Això seria el brot de les futures festes de Sant Joan i Sant Eloi que vindrien al cap d'uns anys.

2.2 El poder dels obrers de la parròquia i dels consellers de la vila

Durant més de dos segles (de finals del segle XIV al 1611), la gent del Lluçanès va tenir fortes disputes amb els poders senyorials que regien els castells per deslliurar-se de la seva administració i dependre de la corona. Amb el temps va arribar l'anhelada sotsvegueria. I anys més tard, la gent de Prats va obtenir el títol de vila, però fins que no va arribar aquell moment, la forma de governar-se o de prendre acords en la vida de la parròquia i del lloc de Prats de Lluçanès era a través d'un consell³⁵ o junta representada per una part dels seus habitants, escollits de forma acordada per ells mateixos, reunint-se moltes vegades a la mateixa església parroquial.

A partir de l'atorgament del títol de vila, les coses comencen a canviar, ja que tot i que han de donar comptes a la sotsvegueria i al Consell de Jurats del Lluçanès, tenen unes formes de govern, amb unes normes i lleis que, en aquest cas, són les que afecten exclusivament els veïns de la vila i es dicten des del govern municipal, aleshores Universitat de Prats de Lluçanès.

Tanmateix, al costat del poder local n'hi ha un altre, tant important com aquest, que és el poder parroquial. Avui els afers religiosos i civils són qüestions que van completament separades, però quan tractem amb temes del passat hem de canviar la mirada i pensar que des d'abans del segle X i fins ben entrats el segle XIX, els assumptes municipals o civils i els parroquials anaven de bracet, és tot u, i l'església i el seu voltant era l'escenari on transcorria la vida quotidiana.

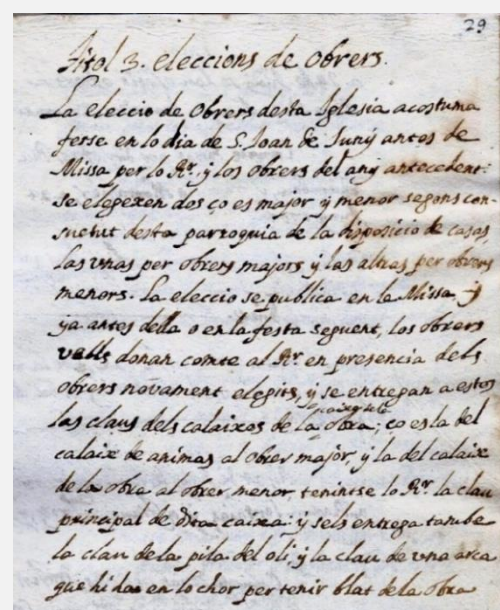
Al davant de la parròquia hi ha el rector i al seu costat els obrers, que eren els responsables i garants del manteniment del temple parroquial, del culte i de les despeses de gran part de l'activitat religiosa. Pel que fa a la festa patronal, juntament amb el rector, n'esdevenen els protagonistes. Joaquim M. Puigvert ens aclareix el poder dels obrers a les parròquies rurals i ens diu que aquests tenien un paper molt important en el finançament del temple i el culte parroquials com a base cohesionadora de la comunitat. *"La parròquia era un dels pocs àmbits, juntament amb el municipal, on restaven algunes responsabilitats que se n'havien d'assumir localment la seva financiació. Responsabilitats que podien tenir caràcter ordinari, ja fossin referents al temple (l'enllumenat amb cera i oli, neteja i conservació), als serveis religiosos (misses, vespres, rosaris, lloguer de predicador de quaresma, etc.), a les festes (lloguer de músics*

i joglars), a les ofrenes públiques de pa; o be caràcter extraordinari (reparacions, ampliacions, o nova construcció del temple, campanar, capelles, sagristies i rectories, encàrrec de retaules, imatges i orgues, parament litúrgic –roba i orfebreria–). Responsabilitats i obligacions entorn de la parròquia que en una societat jurídicament cristiana des de temps reculats podien ser considerats com a socialment necessaris.”³⁶ Molt sovint, en les parròquies petites com les de casa nostra, coincideixen molts noms que formen part dels consellers de la vila i dels obrers de la parròquia.

En el cas de la parròquia de Prats, tenim enfrontaments entre el rector i els obrers en una època ben reculada (1656), uns anys abans de la fundació de la primera confraria (Sant Antoni de Pàdua, 1686). Els obrers sempre han estat previs als administradors de les confraries i més importants pel control dels assumptes parroquials. Els confreres o administradors de les confraries es dedicaven a sufragar les despeses del seu altar i de la celebració de la festa del seu sant patró. Aquell enfrontament ens demostra que els obrers ja existien a l'època de la construcció de la nova església. Mn. Valls, ens explica que *“Hi hagué disputa sèria dels de Prats ab lo rector de Santa Eularia, referent a l'anomenada concòrdia que Mossèn Anton Metge no volia continuar. Se pledejà entre aqueix rector y'ls Decurions y Obrers de Prats devant de la Curia eclesiàstica, y's convingué ab acta de Joseph Moragull, notari de Vich, a 9 de Juny de 1656 que tindrian l'habitatció per el vicari els prohoms, obrers, comú y particulars de Prats...”*³⁷

Com diu en Puigvert, una mostra clara d'aquesta col·laboració per part dels obrers de la parròquia de Prats de Lluçanès, ens ho explica el document del contracte signat pels prohoms de la Universitat i obrers de la parròquia de Sant Vicenç amb els escultors Josep Sunyer, de Manresa, i el seu ajudant Segimon Pujol, de Gurb, el dia 23 d'abril de 1700, per a l'execució del retaule barroc de Sant Vicenç. *“Die 23 abril 1700. Nos Josephus Sunyer sculptor Civis Minorissa de una et Sigismundus Pujol etia sculptor parroquia de Gurb Diocesis Vicensis. Attendenty et considerant que ab acte rebut en poder del notari avall escrit lo dia & la **universitat y obrers** de la present vila han donada la fàbrica del retaule de la iglésia major ab lo modo y per lo preu en dit acte expressat...”*³⁸

Si en el títol de vila es deixa clar com havia de ser l'elecció dels consellers de la Universitat de Prats de Lluçanès, almenys pel que fa a finals del segle XVII, no tenim cap document pel que fa al nomenament dels obres d'aquell període, però seria molt semblant al que passava en altres parròquies properes, com Sant Martí de Merlès, que diu: *“La elecció de Obrers desta Iglésia acostuma ferse en lo dia de S. Joan de Juny, antes de Missa, per lo rector i los obrers del any antecedent. Se elegexen dos ço es major y menor segons consuetut desta parroquia de la disposició de casas, las unas per obrers majors y las otras per obrers menors. La eleccio se publica en la Missa y ya antes della o en la festa seguent. Los obrers*

Libre de l'obra de l'església parroquial de Sant Martí de Merlès, 1701 (APSM).

vells donan comte al rector en presencia dels obrers novament elegits, y se entregan a estos las claus dels calaixos de la caixa de la obra; ço es la del calaix de animas al obrer major y la del calaix de la obra al obrer menor, tenintne lo rector la clau principal de dita caixa y sels entrega tambe la clau de la pila del oli y la clau de una arca que hi ha en lo chor per tenir blat de la obra.”

Pel que llegim en aquest document, l'elecció se celebrava el dia de Sant Joan, acte que ens permet confirmar la importància d'aquesta diada, aleshores festa grossa. També ens informa que, segons les cases de pagès, hi haurien els obrers majors o els menors, en funció de cada casa a la contribució de les despeses de la parròquia.

La importància dels obrers també està fonamentada d'una manera molt clara amb la informació que ens dona mossèn Valls, quan ens parla d'algunes tombes que hi ha dins la nova església de Sant Vicenç de Prats. De moment, citarem la més antiga, que es pot veure encara avui davant de l'altar major. Mossèn Valls ens diu: *“Al mitx del presbiteri diu: Tomba de la casa de Surribas feta per Anton Jordà Roca y Serra³⁹. Any 1685. Memento.”* Si el tal Jordà i els seus estan enterrats al presbiteri, és que deuria ser un càrrec rellevant dins la comunitat i que hauria fet donacions importants a la parròquia.

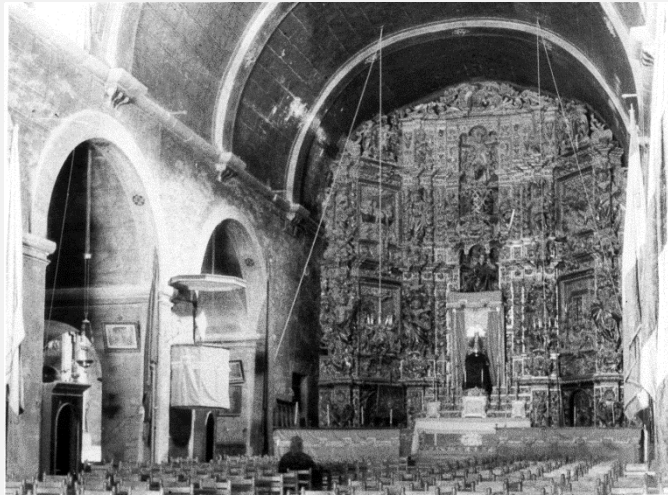
2.3 Les primeres confraries de Prats de Lluçanès, protagonistes de les festes patronals i també de la festa dels traginers (segle XVII)

Ja hem dit que a la primitiva església i parròquia de la Bona Sort, molts anys abans que aquesta categoria l'assolís la nova església de Sant Vicenç, tenia dues advocacions, la de Sant Joan Baptista i la de Sant Antoni de Pàdua⁴⁰. Sabem que quan es va fer el trasllat a la nova església (30 de maig de 1649), els paborde del Roser tenien cura de la petita capella de la Bona Sort⁴¹. Malauradament no tenim rastre de cap document que parli d'aquella confraria del Roser l'any 1649. Aleshores Prats encara era sufragània de Santa Eulàlia de Pardines, però tenim notícia que a Sant Vicenç de Prats una de les confraries més antigues és la de Sant Antoni de Pàdua (1686-1868), que possiblement siguin els continuadors de l'advocació que hi havia a la primitiva església de la Bona Sort i que deuria tenir altar propi. També és aclaridor el que diu Mn. Valls, quan expressa que a l'església de Sant Vicenç, per allà al segle XVIII: *“a ma esquerre y en l'altar de la Puríssima, que avans era de Sant Antoni.”*⁴²

Antigament els administradors de les diferents confraries eren els que procuraven pel manteniment del seu altar i de la seva festa patronal, perquè aquesta sigui el més lluïda possible. En un primer moment les confraries tenien un caràcter més piadós i moralitzant *“com és el de procurar als associats els auxilis de l'església, ja en oracions i ja en sepultura, donant confort a les respectives famílies... al principi eren compostes de persones de diferents oficis, classes i sexe, després a cada una hi entraren únicament els similars de cada ofici; i darrerament ja formaven la confraria els individus que exercien la mateixa indústria.”*⁴³ Això passava a totes les confraries d'arreu del país. En els llocs més grans ja es tenen notícies de confraries al llarg dels segles XIV i XV. Al Lluçanès van arribar més tard, sobretot quan comença a haver-hi més activitats industrials o artesanals, entre els segles XVII i XVIII.

Sabem, doncs, que a la nova església de Sant Vicenç hi havia un altar dedicat a sant Antoni de Pàdua i, com aquest, també s'anaven bastint nous altars i capelles laterals⁴⁴ i

es creaven noves confraries. Repassant la documentació d'aquesta primera confraria tenim la portada que ens diu clarament que es tracta del "*Llibre de la Administració de St. Antoni de Pàdua 1686*". Continuant, a la primera pàgina, molt deteriorada, podem llegir: "*Avui als 9 de setembre del any 1686 han començat a donar compte de l'Administració de St. Antoni... de dos anys se havia arreplegat per la obra i lluminària de dita capella los Administradors Pere Xambó, tra... (potser traginer)... Vila, ferrer de dita Villa y Josep Bessa, cirurgià i Antoni Gili, serraller... los quals han trobat 37# (lliures) 12\$ (sous) se ha gastat per cera... hornaments de dita capella 28# 1\$.... los oficios de Completas, Missa Major... ofici Major y predicador 2# i amb el diner en el calaix de dita Administracio 6# 13& (diners) el qual compte s'ha passat en presència del Rector i obrers...*". Com veiem, el rector i els obrers de l'església són els garants que les coses funcionin correctament.

Església de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès amb algunes capelles laterals (primers del segle XX, AFCEC, APMB).

Pel que veiem, dona la sensació que els comptes ja venen d'un altre llibre d'administradors més antics. Observem que els confreres o administradors que van entrant són d'oficis diversos, però a grans trets predominen els paraires⁴⁵, però també hi ha traginers. Al llarg de tot aquest segle XVII els administradors generalment són quatre persones, dos casats i dos fadrins. Els ingressos eren els propis d'aquest tipus d'administracions, que es realitzaven gràcies als captiris o les acaptes de durant l'any, amb la bacina que generalment porta la imatge del sant. Les despeses anaven destinades pel manteniment de l'altar: compra de cera, oli, atxes, ciris, llànties, coca o pa beneït, per misses de funerals pels confreres, pels capellans que celebren l'ofici, el predicador, i també per la lluminària i pels músics de la festa del dia del sant patró, aquesta última despesa ja la veiem des de l'any 1689.⁴⁶

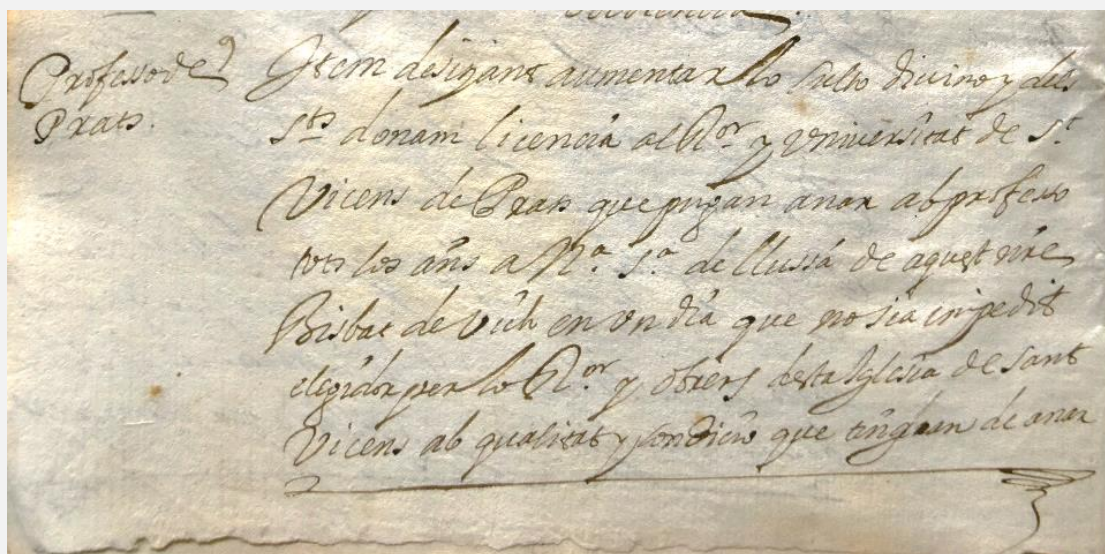
A part de procurar per la festa patronal de Sant Antoni de Pàdua (13 de juny), les confraries desenvolupaven un paper de cohesió i socialització de la comunitat rural, generadora també de noves formes de solidaritat entre els seus associats, convertint-se en els autèntics promotors i impulsors de noves formes de celebració. Tanmateix cada gremi o ofici es cuida de celebrar la seva pròpia festivitat. Així doncs, la festa de Sant Joan anava per un costat i els traginers es cuiden d'organitzar la seva pròpia festa, amb la benedicció de les cavalleries i tot el que s'hi celebrés aquell dia, però tothom sempre sota el suport de Sant Antoni de Pàdua, fins que amb el temps cada ofici o gremi té el seu propi altar, amb el seu patró.

2.4 Hi ha forts indicis de la consolidació de la festa dels Elois a finals del segle XVII

Tornant a parlar d'indicis pel que fa a la festa dels Elois, hem de notar el que ens explica mossèn Valls, quan parlant d'alguns vells costums de la vila, ens diu: "*Voldriem conèixer plenament les particularitats de l'antigor y bon goig que descobrim fragmen-*

tàriament y per peces algun detall que recullim ansiosos en els papers vells... He sorprès també'l pas de persones de relativa importància, com el P. Joan Gost, provincial dels dominics que vivia a Orihuela y tenia suma afició als Eloys de Prats.”⁴⁷ No sabem la data de tals afirmacions, però tenint en compte que mossèn Valls va néixer l’any 1850 i ens parla de “particularitats de l’antigor” i de “papers vells”, entenem que ens podríem situar entre cent o dos-cents anys enrere, segles XVII i començaments del XVIII.⁴⁸

Un altre indici que ens situa a finals del segle XVII és que justament a continuació de les paraules atribuïdes al P. Joan Gost, mossèn Valls ens informa d’una professó que sortia de la parròquia de Prats cap a Santa Maria de Lluçà: “Sabem que cada any sortia de Prats una professó a Llussá ab clero, banderes y ministrils, que’n cert temps hi havia aquí pare predicador, monjo per les campanes, que no sería cap persona religiosa, sinó laica ab aqueix nom, puix he vist que se’l ocupava en anar a bagatge y altres feynes”. Escrutinyant el llibre de visites pastorals de la parròquia de Santa Eulàlia de Pardines (1666-1720), hem vist l’escrit del bisbe Antoni Pasqual donant llicència al rector de la parròquia de Sant Vicenç, que aleshores era sufragània de Santa Eulàlia de Pardines, i també a la Universitat de Prats per a que els seus veïns “pugan anar ab professó tots los anys a N^a. S^a. de Llussá...” La data de la visita és del 7 de juliol de 1686. Per altra banda, que aquell dominicà d’Oriola fos tan aficionat als Elois de Prats, ens pot fer pensar que podria ser fill de Prats de Lluçanès. El sentit de les paraules de mossèn Valls “suma afició als Elois de Prats”, ens fan pensar en una festa ja fortament consolidada al segle XVII.

Llibre de visites pastorals de la parròquia de Santa Eulàlia de Pardines, 1666-1720 (ABEV).

Tot i que no tenim documents que ens parlin dels Elois, sí que hi ha tots els ingredients perquè aquesta festa dels traginers ja sigui una celebració coneguda. En primer lloc el fort creixement de la vila, la població més important del Lluçanès en quant a nombre d’habitants, la transformació del nucli urbà, amb nous carrers, ja hi ha la plaça de l’església, el carrer Major, que uneixen l’antiga sagrera amb la nova església de Sant Vicenç. Hi ha una confraria amb una bona colla de traginers a l’entorn de Sant Antoni de Pàdua. La fira de Santa Llúcia, amb exposició de bestiar. A prop del casal de Santa Llúcia hi ha l’ermita de Sant Sebastià, amb activitats religioses i devoció popular, el lloc ideal per fer-hi una corrida que anés des de Santa Llúcia fins a l’ermita de Sant Sebastià. Fa anys que hi ha un gran nombre de matxos i ases arran de la indústria dels paraires, però

també de bagatges que van amunt i avall duent molts altres productes i al seu costat també hi ha moltes cases de pagès que fan servir aquests animals per a les seves tasques diàries. Això ens fa pensar que la benedicció de totes aquestes cavalleries era important i amb ella la festa dels traguers.

Amades ens explica com se celebraven aquestes festes a diferents poblacions o comarques, però no aclareix els orígens, segurament per manca de documents. Sobre la festa de Sant Eloi ens diu: *“Avui es celebrava, en molts indrets de muntanya, la festa de Sant Eloi, que l'Església commemora el dia primer de desembre. Antigament sant Eloi fou el protector de les cavalcades, probablement abans d'ésser-ho sant Antoni (es refereix a Sant Antoni Abat), d'on que encara el festivessin els traguers... El desembre és un moment de l'any impropï per a la festa a l'alta muntanya, car gairebé sempre està nevada i hom ho celebra a l'estiu al redós de Sant Joan... Aquesta festa havia tingut excepcional importància a Ripoll, atès com eren de grans els nuclis de traguers i de clavetaires que formaven la majoria de la població, com ens diu la cançó: Adéu, vila de Ripoll / entremig de dues aigües; / la meitat són traguers / l'altra meitat clavetaires”*⁴⁹.

Sobre els Elois de Berga, Lluís M. Bosch⁵⁰ ens diu que *“Sant Eloi de Berga «Els Elois» ha estat sempre la confraria dels traguers...”*. Ens parla d'un altar dedicat a Sant Eloi, a l'any 1379, en un testament conservat a la parròquia de Santa Eulàlia de Berga, on el traguier Pere Torrentfornós fa una deixa a l'esmentat altar. També ens parla d'una confraria de Sant Eloi (1602) i de l'execució d'un retaule de Sant Eloi al monestir de Sant Francesc de Berga (1606). Sobre com era la festa dels Elois de Berga, Jordi Royo⁵¹ ens diu: *“A les poblacions on se celebrava Sant Eloi, els actes festius són molt semblants: l'ofici religiós, la benedicció de cavalls, muls, ases i guiatges; les cavalcades amb acompanyament de música, curses i festades populars. Evolucionades amb el temps (segles XVIII i XIX), aquestes festes es troben documentades a Prats de Lluçanès, Vilanova del Camí, Campdevànol, Ripoll, Tàrrrega, Martinet de Cerdanya i molt especialment a Berga, on la confraria dels Elois posseïa una antiga bandera amb les aspes de Borgonya, i un timbal procedents d'una expedició de berguedans –potser tots ells Elois– a Algèria en temps de Carles I, a l'inici del segle XVI”*.

Com podem veure, els contactes entre Berga, Ripoll i d'altres poblacions com Camprodon⁵², etc. que també celebren la festa dels Elois és habitual i, per lo que hem vist, no varia gaire d'un lloc a l'altre. Pot molt ben ser que Prats de Lluçanès rebés la seva influència i que al llarg del segle XVII la celebració de la festa pradenca ja estigués fortament arrelada. Aquella influència podia haver fet decidir als traguers de Prats i també de Santa Eulàlia de Puig-oriol que es decantessin per Sant Eloi i celebrar la festa com ells, fent una passada pel poble i potser acabant amb una corrida. Així doncs, aquella petita benedicció on tots els traguers acudien amb devoció a l'església a demanar al seu patró que protegís els seus animals perquè era el més “sagrat” que tenien per ells i la seves famílies, amb el temps es deuria fer més gran i més popular i si a la corrida hi hagués algun premi, aquella festa s'estendria per tota la contrada.

La Festa de Sant Joan i dels traguers al segle XVII

Prats gaudeix d'església nova, també hi ha diverses confraries i advocacions, entre elles les del Roser, sant Joan i sant Antoni de Pàdua, aquesta última amb presència de traguers.

El creixement de la vila és espectacular, amb la construcció de nous carrers i places, que enllacen la vella sagrera a la nova església

L'activitat dels paraires i traginers és molt important. Hi ha fires i mercat setmanal. La fira de de Santa Llúcia, dedicada a tota mena de bestiar, se celebra a l'esplanada del gran casal de Santa Llúcia, amb gran gentada de tota la rodalia. A prop seu s'ha edificat l'església de Sant Sebastià, amb una forta devoció popular.

A la vigília de Sant Joan hi hauria fogueres i l'endemà l'ofici dedicat al precursor del Messies. La seva festa anava a càrrec d'aquells antics administradors continuadors de l'advocació de l'altar de Sant Joan Baptista de la capella de la Bona Sort, majoritàriament paraires.

Una segona festa arrelada i molt popular seria la festa de la benedicció de les cavalleries, coneguda com la festa dels traginers i anys més tard com la festa dedicada a St. Eloi. Mossèn Valls i el pare Joan Gost ens parlen dels Elois com una festa plenament consolidada dins el calendari festiu i popular de Prats, tot i que el mot Elois es difícil que es fes servir aleshores.

Amb tots aquests elements, entenem que hi hauria ofici i la benedicció de les cavalleries, una passada amb animals ben guarnits pels carrers i places dins la vila, potser al llarg del carrer Major, plaça de l'església i fins a la plaça de Sant Jaume (no hi ha la plaça Nova), donant un sentit de recorregut per tot el poble. A continuació hi hauria la corrida de Santa Llúcia a Sant Sebastià.

No tenim notícies del ball del Contrapàs.

2.5 La festa dels Elois és coneguda arreu del país (segle XVIII)

Si als segles XIII i XIV la Pesta Negra, amb les pandèmies i misèria van ser la causa que Prats patís una forta batzegada poblacional, a inicis del segle XVIII, la Guerra de Successió va ser la protagonista d'una nova devastació per a la vila. Són de sobres coneguts els episodis d'aquella tragèdia, amb la crema de Prats de Lluçanès, en dues ocasions, al costat d'Oristà i Sant Feliu Sasserra. Prats se'n va emportar la pitjor ofensa del compte de Montemar, filipista que va incendiar prop de dues terceres parts de les cases, perdent el lideratge de les poblacions del Lluçanès i no recuperant-lo fins al cap de cent-cinquanta anys més tard. Josep Albert Planes⁵³, ens diu que d'un total d'onze poblacions incendiades arreu de Catalunya, tres són del Lluçanès, esdevenint la comarca més castigada. Al costat de tot això, l'autor també ens narra els fets ocorreguts el dia 25 de gener de 1714, quan foren degollats els presoners capturats a Balsareny.

Tanmateix, la gent de Prats va ser tossuda i en lloc de desanimar-se molts s'hi van quedar i de mica en mica es van anar refent d'aquella sotragada. Masramon ens diu que *"De les 180 o 190 cases que tenia llavors la població, en quedaren de mitjanament habitables menys de 90... Avui dia les cases més antigues (feta l'excepció de «cal Bernat») són de principis del segle XVIII... No ens estranyi, doncs, que entre 1720 i 1770 es construïssin de nova planta una gran quantitat de cases... 93 d'habitades el 1739, 155 el 1753 i 353 el 1777."*⁵⁴

Al llarg del present segle la vida econòmica i social de la vila continuava liderada pels paraires i algunes cases de pagès. Joan Piniella ens en parla quan diu: *"La ocupación de los vecinos en la centuria pasada (s. XVIII) era el trabajo en fabricar bayetas a mano, hilando la lana las mujeres. Más de cuarenta casas había que trabajaban por sí y tenían su taller dependiendo más o menos de 4 o 6 casas mayores, siendo sus parceros las más, pero teniendo todas estas 40 casas de tres a cuatro mil libras cada una, que unido con otras veinte casas que tenían tiendas de víveres, de ropa y otras cosas constituían la riqueza de la villa porqué también podían contar con un capital como aquellas y algunas*

mucho mayor. Trabajadas las bayetas, que lo hacían con primor, muchos eran los que las vendían por sí a Vich, Manresa, Igualada, Reus y a las ferias, otros las entregaban a las 4 o 6 casas mayores de que dependían más o menos. Estos eran Juan Garreta, José Esmarats, Juan Puig, Juan Cirera, Gerónimo Galceran y algún otro. Estos las llevaban con sus regua de machos a Zaragoza o Madrid, en particular los dos últimos y de vuelta traían lana ya de Madrid, ya de Aragón y se constituían como unos verdaderos comerciantes, transportando centenares de piezas, seguramente que en aquel entonces era Prats el pueblo mejor de la provincia en saber fabricar bayetas y que se trabajaban en más abundancia. Cuatro casas de tintoreros que teñían continuamente y aún algunos colores no los hacían. Tenían ocho o diez estenedores dichos estricadors y apenas podían bastar”⁵⁵ Així ens ho indica Josep Albert Planes⁵⁶, quan ens diu que el nombre de telers de llana del Lluçanès a l'any 1760 és de 160 i a Catalunya de 2102, una relació que representa el 7,6% de tots els telers del Principat, dels quals 66 són de Prats de Lluçanès.

Una mostra del poder d'aquests homes està relacionada amb la importància que tenien tant en l'àmbit local com l'eclesial. Aquestes famílies també volen demostrar el seu poder dins de l'església, tal com ens explica mossèn Valls: *“A la capella del Sagrament, al peu de la barandilla la tomba de Golovardes o de Santa Lluçia ... Anno 1700 (...) A la banda del evangeli, altra en tres camps, ostenta l'insignia dels **parayres**, uns palmassos, y aquesta llegenda: Sepultura de Joan Puig **parayre** de Sant Vicenç de Prats y dels seus. Any 1700.”* Uns anys més tard també hi figura la d'un traginer: *“A ma esquerre y en l'altar de la Puríssima, que avans era de Sant Antoni, diu. Sepultura de Francisco Comas, **traginer** de la Vila de Sant Vicens de Prats y dels seus, 1749”*.⁵⁷ Observem que la tomba d'aquest poderós traginer és a l'altar de Sant Antoni de Pàdua, administrat pels traginers i d'altres oficis.

Tornant a la festa dels Elois, al llarg del segle XVIII veurem que cada vegada se celebra amb més esplendor i amb la incorporació de nous elements, la seva fama es va estenent per tot el país. Al costat de la confraria de Sant Antoni de Pàdua⁵⁸, hi trobem la de Sant Vicenç (1722-1856)⁵⁹, que comença dient: *“Anton Arderiu i Salvador ...? administradors de St Vicens elegits el Mars 1722, han donat compte avui dia 16 de Maig de 1723 i puja lo trobat de caritat 2# 7\$, de las quals s'han gastat **pels músics per tocar a l'església** 19\$, **per completas i ofici** 1# 4\$ i la restant quantitat, junt amb tot lo que s'ha trobat dins del calaix de l'Administració puja a 3# 8\$. I se'ls ha fet definició. Així mateix es ver, que en dit dia entren administradors Juan Puig i Juan Palmarola, els quals prometen donar lleial compte al Rector y Obrers al Cap del any. Es ver Dr. Juan Baró, rector”*. Per Sant Joan i Sant Eloi també hi havia músics a l'església i es feien les completes.

Aquest escrit ens fa pensar, a l'igual que el llibre de Sant Antoni, que hi podria haver hagut un altre llibre que el precedia i aquest n'era la continuació, atès que parla dels diners trobats *“dins del calaix de l'Administració”*, com si fos un resta anterior. També ens sembla estrany que hi hagi un llibre de Sant Antoni de Pàdua i no n'hi hagi cap d'anterior que tracti de l'Administració de Sant Vicenç que és el patró de la parròquia. En tot cas ens hem de basar amb els documents que ens han arribat fins avui.

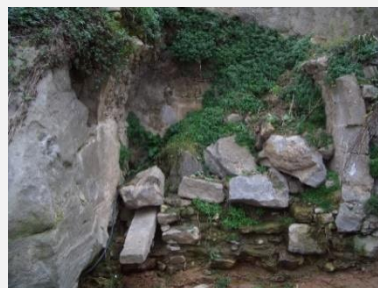
La majoria dels administradors de Sant Vicenç, tot i que molts anys no es fa constar el seu ofici, són paraires (39) com els més importants, continuen els teixidors (15) i a continuació els traginers (10) i sastres (7). A vegades hi ha administradors que s'alternen i repeteixen cada dos o tres anys. L'elecció dels administradors no té una data fixada,

però veiem que a finals de segle es fa pels volts de Sant Vicenç (22 de gener). Els ingressos (caritat, bacina de Sant Vicenç, captiris i devoció, etc.) i les despeses (per músics, per l'ofici, completes, atxes grans, cera, oli, pel monjo, coca del pa beneït, capellans que toquen, predicador, lluminàries, atxes, campaner, etc.) són semblants a la confraria de Sant Antoni.

Hi ha algunes despeses com: *"s'han tret del bassí de St Vicenç per pagar oli que es deu de l'obra als obrers"* (1743), *"s'ha extret del calaix 4# 9\$ per pagar els dorens (dauradors) a Vich de molts anys endarrerida"* (1745), *"fer daurar lo peu del Sant"* (1773). És ben curiosa la despesa que ens indica l'any 1736 *"s'ha gastat per músics i per cera presa a Ntra. Sra. del Roser, per ofici i completes..."* Veiem documentada la Confraria del Roser⁶⁰ amb les seves pabordesses que com a mínim existia des de l'any 1675. Sabem que hi havia dos altars barrocs, un dedicat a la Mare de Déu del Roser i un altre a la Mare de Déu dels Dolors.⁶¹ Aquesta informació ens pot indicar que entre les diverses confraries a vegades es feien favors com el de deixar-se cera per a la festa. Parlant d'altres confraries també hi havia l'Administració de Sant Isidre⁶², que existia des de l'any 1718, amb els pagesos com l'ofici més destacat, el que ens indica que era habitual que cada sant fos administrat per l'ofici més afí amb el seu patró. Fins hi tot tenim constància d'un altar barroc dedicat a aquest sant⁶³. Ens interessa assenyalar el culte a Sant Isidre, perquè la seva festa cada vegada s'anirà fent més popular, a diferència de la festa de Sant Joan que amb el temps anirà perdent força arreu del país, al contrari del que passarà a Prats.

Com hem dit, la indústria dels paraires continua essent la més important de la vila. L'any 1746 es construeixen *Les Tres Fonts*, una de les fons més populars del poble, amb els abeuradors al seu costat que els traginers feien servir pels animals quan sortien i arribaven de terres llunyanes, segons les veus de vells cronistes.

Joan Piniella ens explica: *"Tiene Prats dos fuentes en la villa, una la llaman de Adal⁶⁴, con tres canales, vevedor para los animales y lavadero para las mujeres, da mucha agua, a veces tiene que suministrarla a toda la villa. Está cubierta con bóveda hecha en 1746. Otra fuente⁶⁵ está algo más abajo, tiene dos canales, no tiene tanta abundancia, se seca alguna vez, tiene su bóveda desde 1733. Tanto una como otra de las dos estaban en extramuros de la villa, al medio día."*⁶⁶

La font de Baix (1733), a pocs metres de les Tres Fonts, avui desapareguda (foto del 2005, AFXCJ).

Les Tres Fonts (1746), a primers del segle XX. A la dreta podem veure part dels abeuradors i al seu davant els caps d'un parell de matxos (foto de J.B., cedida per Ramon Freixa i Vila, AMPLI).

Parlant de cronistes i de folkloristes, Amades va recollir vells costums de finals del segle XIX i primers anys del segle XX, però quan expressa la paraula “antigament”, hem d’entendre que es pot remuntar a més de cent anys enrere. Sobre el dia dels Elois ens diu: *“Sembla que hom havia escollit aquesta data, probablement des de temps molt reculats, per estendre al bestiar la gràcia meravellosa que impera pel solstici estival; sobretot, la lustració pel foc, puix que encara es conserva el costum de fer passar el bestiar pel damunt de les cendres de la foguera de Sant Joan, per tal de guardar-lo de mal i d’assegurar-li la salut... Pel Ripollès i el Lluçanès, la confraria de Sant Eloi, en sortint d’ofici del diumenge, abans del dia d’avui, rifava un xai a la plaça, per tal d’arbitrar cabals per ajudar a pagar les despeses de la festa”*.⁶⁷ Aquestes explicacions, fins i tot semblen anteriors al segle que estem comentant.

Continuant amb Amades i circumscriuint el que ens diu en una època molt reculada en el temps, ens pot servir per entendre millor el context històric i popular que vivien aquells traginers: *“A Prats i en d’altres poblacions hi havia paraires molt experts, els quals teixien baïetes i draps molt fins de llana, i estamenyes, que enviaven per tota la Península, conduïdes a bast pels traginers. Aquest comerç comportava una població traginera important. El dia de Sant Eloi, es reunien a Prats els traginers de tota la rodalia. Esperaven aquest dia per estrenar i lluir els guarniments del bestiar, obrats pels hàbils mestres basters de Berga i de Ripoll, que posaven a contribució tot el seu art, per tal de fer lluir tant com podien les cavalcadures de llurs clients...”*.⁶⁸

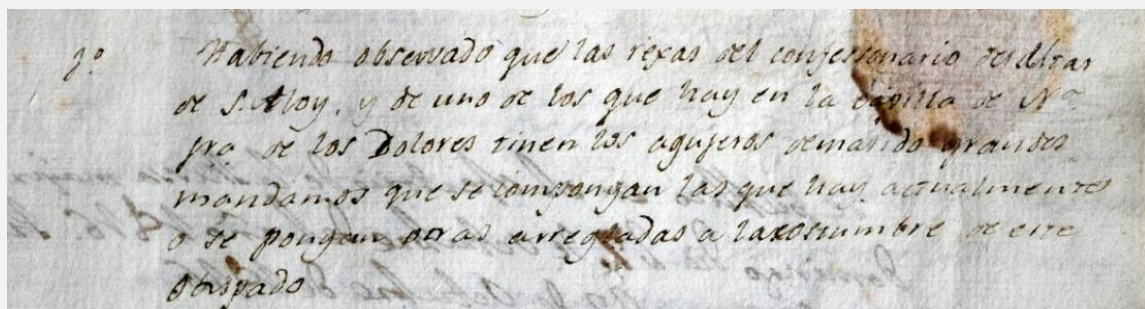
Un altre element a tenir en compte dins la festa dels Elois, és el ball del Contrapàs. No sabem com va arribar al Lluçanès, tampoc sabem qui el ballava en un primer moment, ja que més d’una confraria se’l podia haver fet seu. El més normal es que es ballés per una festa grossa, Sant Vicenç, Sant Joan, Sant Eloi, pel Roser, com diuen vells folkloristes. Els primers autors que ens parlen del Contrapàs de Prats de Lluçanès són del segle XIX, però avui podem disposar d’un document, que estava en somort en un vell arxiu del Lluçanès, que ens explica com es ballava el Contrapàs. A aquest document l’hem anomenat *Contrapàs de Borrassers*⁶⁹, per ser la casa on es va trobar i custodiar durant segles i ens sembla interessant d’esmentar-lo ja que és el document més antic recollit al Lluçanès i, pel que diuen els entesos, el situen al segle XVIII.

Sobre els balladors del Contrapàs dels Elois de Prats, Amades ens diu que *“A Vallfogona de Ripoll els pabordes feien un contrapàs que anomenaven del Roser... Vallfogona gaudia crèdit, pel Ripollès i el Lluçanès, de terra de bons contrapassaires, els quals lluien tot llur art i llur habilitat per a la dansa precisament en el contrapàs del Roser, que era popular per tota la rodalia i que feia acudir a Vallfogona més de quatre bons contrapassaires dels voltants per tal de poder-lo veure”*.⁷⁰

Finalment, i per acabar amb les aportacions d’aquest segle XVIII, ens volem referir al tan esperat i anhelat altar de Sant Eloi, doncs avançant amb el temps cada confraria tenia el seu propi altar i els traginers de Prats de Lluçanès, amb una festivitat tant arrelada com és la festa de Sant Eloi, era una mica estrany que no tinguessin cap altar dedicat al seu patró. Fins ara només ens referíem a ells a través de l’altar de Sant Antoni de Pàdua. Doncs bé, tornant a cercar en vells documents, hem trobat que es parla d’un altar de Sant Eloi, dins l’església parroquial de Sant Vicenç, en una visita pastoral del 22 d’octubre de 1816 feta per D. José Sala, canonge, en representació del bisbe de Vic

Ramon Strauch i Vidal, nomenat aquest mateix any, substituint a Francesc de Veyan i Mola.

L'escrit de la visita indica que *"Habiendo observado que las rejas del confesionario del altar de S. Aloy y de uno de los que hay en la capilla de N^a. S^{ra}. de los Dolores tiene los agujeros demasiado grandes, mandamos que se compongan las que hay actualmente o se pongan otras arregladas a la costumbre de este Obispado"*⁷¹ Gràcies a unes reixes de confessionari sabem de l'existència de l'altar de Sant Eloi. D'aquesta informació es desprèn que aquell altar ja faria anys que existia, el que no sabem és quants, però tot apunta que estem situats al segle XVIII. Així doncs, tenim que els traginers del segle XVII tenien a Sant Antoni de Pàdua com a protector i el segle XVIII és el moment de transició cap a l'advocació de Sant Eloi, potser arran de la creació del gremi dels traginers.

Altar de Sant Eloi (1816). Llibre de visites pastorals de St. Vicens de Prats de Lluçanès, 1724-2016 (APPLI).

La Festa de Sant Joan i Sant Eloi al segle XVIII

Les dues novetats més importants que podem afegir a la festa dels Elois d'aquesta centúria és l'existència de l'altar de Sant Eloi, a càrrec dels traginers i, arran del document del contrapàs de Borrassers, l'indici del ball del Contrapàs.

La festa dels traginers ja seria coneguda com la festa dels Elois. La benedicció de les cavalleries s'hauria traslladat a l'endemà de Sant Joan, dia dedicat a Sant Eloi, però sense oblidar a sant Antoni de Pàdua, que els guiatges continuen duent el seu medalló al cabestre com a protecció.

Amades ens recorda que el diumenge abans de la festa dels traginers, a la sortida de l'església es rifava un xai *"per arbitrar cabals per a la festa"*. També ens diu que el dia de Sant Eloi, es reunien a Prats els traginers de tota la rodalia i lluien els seus animals amb els millors guarniments. Finalment ens explica que els contrapassaires del Lluçanès tenien fama reconeguda arreu. El contrapàs de Borrassers pot ser l'indici que ja es ballés a la festa dels Elois de Prats. Els músics que intervenien a l'ofici del sant patró, també intervindrien per amenitzar el Contrapàs.

El dia de Sant Joan anava a càrrec dels administradors d'aquest sant, majoritàriament paraires i el dia de Sant Eloi a càrrec dels traginers. Els dos dies hi haurien completes i oficis en honor als dos sants. Encara hi havia les fogueres a la vigília de Sant Joan, com passava de feia anys.

El dia de Sant Eloi, hi havia concentració de traginers de tota la rodalia. A la plaça de l'església el rector beneïa les cavalleries, principalment matxos, mules i ases, que eren els que servien per tragar i treballar al camp. Els guiatges anaven guarnits de la millor manera, tal com s'estilava a l'època. Després la passada, al llarg del carrer Major i fins a la plaça de Sant Jaume (encara no hi ha la plaça Nova). Després de beneir els animals i feta la passada hi havia la corrida dels Elois, des de Santa Llúcia a Sant Sebastià.

Potser es ballava el contrapàs a la sortida de l'ofici.

No hi havia la marxa de les torxes, atès els costums de l'època.

2.6 Els traginers com a únics organitzadors de les festes de Sant Joan i Sant Eloi, amb el ball Contrapàs (segle XIX)

Els traginers tenen el seu altar de Sant Eloi, que ja hem dit que podria ser obra del segle XVIII. La seva advocació continuarà al llarg de tot el segle XIX i fins a meitats del segle XX. Com diu mossèn Valls: *“Enrajolada l’església en temps de dit Obradors (1859-1891), se deixaren les tombes que poso a continuació. Entrant a ma dreta en l’altar de Sant Eloy hi ha la tomba de cal Xunet, rich comerciant y fabricant de sabó. Sa llosana porta l’inscripció: Sepultura de Mariano Comas, saboner y dels seus 1801.”*⁷²

Ens podem preguntar què va passar amb l’altar de Sant Antoni de Pàdua. Tot i que mossèn Valls ens parla de l’altar de la Puríssima, que va substituir l’altar de Sant Antoni de Pàdua, la seva confraria va continuar fins a l’any 1868. Fins hi tot l’any 1814 els administradors d’aquesta confraria fan fer una bandera verda amb la imatge de sant Antoni amb ornaments de plata i un cost important per a la confraria (142 lliures). Ens podríem preguntar si aquella bandera podria ser la que en un primer moment atorgaven al guanyador de la corrida dels Elois⁷³.

És una època que a les capelles laterals d’una església hi pot haver l’advocació de més d’un sant, posat un al costat de l’altre, a vegades per manca d’espai i altres vegades quan sorgeixen noves advocacions, especialment de culte marià. Podria ser que al costat de la imatge de Sant Eloi, presidint el seu altar, es tingués cura de continuar amb l’advocació tan antiga de Sant Antoni de Pàdua i d’alguna manera l’altar de Sant Eloi, amb els dos sants, anessin a càrrec dels traginers. Això ens ho pot reforçar el fet que els administradors de Sant Antoni de Pàdua, que fins l’any 1824 sovint eren paraires, a partir del 1825 tots són traginers. Entremig hi hem vist algun menescal, que és la persona que té cura de les cavalleries, una mena de veterinari que deuria treballar a càrrec d’algun trager important.

Com dèiem, els paraires van deixar de ser administradors de la confraria de Sant Antoni a partir de l’any 1825, quan es van congregar al voltant de la confraria de Sant Joan Baptista (1825-1868): *“Als 24 de Juny de 1825 los Administradors Hermenter Gost y Pasqual Jorda (més avall consten com a paraires) donan comte de dita Administració. Pagat y cobrat se han quedat 3# se han posat a la vecina. Administradors nous son Anton Basachs y Joseph Esmarats. (signa) Joaquim Oliveres, rector. Ja no es parla d’obrer. L’any 1828 entren “Adjutori Comellas, Parayre Casat y Agustí Xambó, Parayre Fadri, Administradors de S. Joan lo dia 20 de Juliol de 1828, han donat comte de la sua Administració”. Els ingressos són els habituals de les altres confraries, però i hi ha una partida molt interessant “De acaptes y llevant de taula” (1830). Veiem escrit per primera vegada el llevant de taula, un costum molt arrelat a la societat pradenca. De la mateixa manera que en la confraria de Sant Vicenç surt la despesa “per la coca de bonjorn” (1860), totes dues tradicions van perdurar fins ben entrats al segle XX. També es parla d’ingressos com “De les diades de rentar la llana” (1830) i “Entrat del Rentadó” (1832), les quals ens fan pensar en la contribució especial dels paraires.*

Sobre els acaptes que fan els administradors de cada confraria, és interessant una carta que hi ha entre els administradors de Sant Vicenç, escollits l’any 1842 *“por aquel Magnífico Ayuntamiento”*, contra el rector de Prats, Josep Feyner, on aquells s’adrezen al bisbe de Vic, perquè el rector no els vol pagar la factura de la lluminària de la festa de

Sant Vicenç de *“la cerería de Luís Saladrich, de la pròpia Villa, su importe trece libras barcelonesas”*. El motiu que argumenta el rector és el fet que els administradors no van ser escollits per la parròquia amb el seu vistiplau, com sempre s’havia fet. Al final la resolució d’aquell litigi, segons resposta del vicari veneral, va ser la de pagar l’esmentada factura per part del rector, tot i que *“los esponentes no fueron nombrados Administradores conforme a la costumbre expresada que no sirva de exemplar a fin de no perjudicar en sus derechos a los que los tenga. Signa: Luciano Casadevall”*⁷⁴. Com es pot veure, el dret d’elegir els obrers i administradors correspon a la parròquia.

De finals del segle XVIII en endavant, en moltes poblacions de Catalunya, els paraires es cuiden de la confraria de Sant Joan Baptista⁷⁵, on abans també el tenien per patró els teixidors i sastres, entre altres oficis. A Prats la confraria de Sant Joan es crea ben entrat el segle XIX, tot i que els paraires ja feia anys que es cuidaven de la festa de Sant Joan. A començaments d’aquest segle, els administradors, amb les capitanes del Roser, comencen a celebrar el tradicional *Llevant de taula*, que consistia en passar casa per casa a captar la caritat per a la festa, generalment acompanyats per músics.

Tanmateix, a començaments dels anys 1870, depenent de cada lloc, la festa de Sant Joan va perdent força arreu de Catalunya, substituïda per la festa de Sant Isidre, patró dels pagesos. Aquella nit màgica, amb les fogueres que s’encenien i lluien davant de cada casa de pagès, anava traslladant-se a la vigília de Sant Isidre⁷⁶. Cada any, però, en recordança d’haver-se celebrat tants anys aquella nit de misteri, sobretot a les cases de pagès, tenien un especial interès en conservar aquelles tradicions.

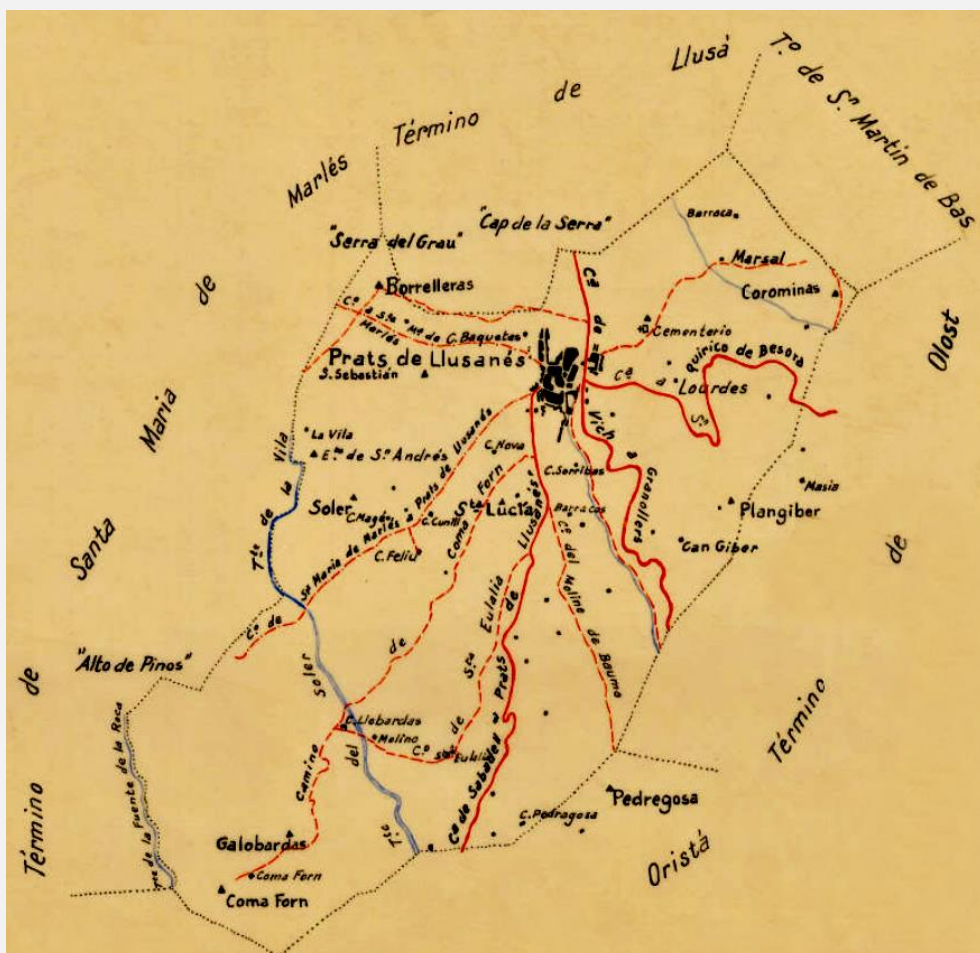
A finals del segle XIX, la societat experimenta forts canvis. La revolució industrial fa desaparèixer els antics paraires, convertits en els nous fabricants. Molts es concentren a les colònies tèxtils. Als pobles, aquells teixidors que a cada casa hi tenien instal·lat el vell teler de mà, ara estant tancats a les naus de les fàbriques dels nous empresaris, fills d’antics paraires, amb el so de les turbines i corretges que van donant la força necessària per moure els nous telers mecànics. Com diu Casades, aquell vell *“traqueteig de la llançadora en los telers de mà”*⁷⁷ d’hores llunyanes, avui ha quedat mut.

Una clara mostra del que diem és la informació que ens dona un padró de l’any 1873⁷⁸. Aleshores Prats tenia una població de 1914 habitants, el nombre de *“pelaires”* era de només 2, el de *“fabricantes”* era de 17, el de *“tejedores”* era de 203 i el de *“arrieros”* era de 52.

Mules a bast. Fotografia provinent de l’arxiu de *El Món Agrari a les terres de parla catalana* (primers del segle XX).

Tot i els pocs paraires, els traginers encara aguanten, sobretot pel mal estat de les comunicacions en molts llocs del país. Només es fan camins carreters a les principals vies, però entre els pobles més petits encara s'han de fer servir els camins de bast⁷⁹. Amb tots aquests canvis, el nombre d'animals no té res a veure amb els d'anys anteriors. Joan Piniella ens diu referent al segle passat que a Prats "antiguamente havia unos 100 mulos y muchos burros y en el dia no hay la mitad o pocos mas"⁸⁰.

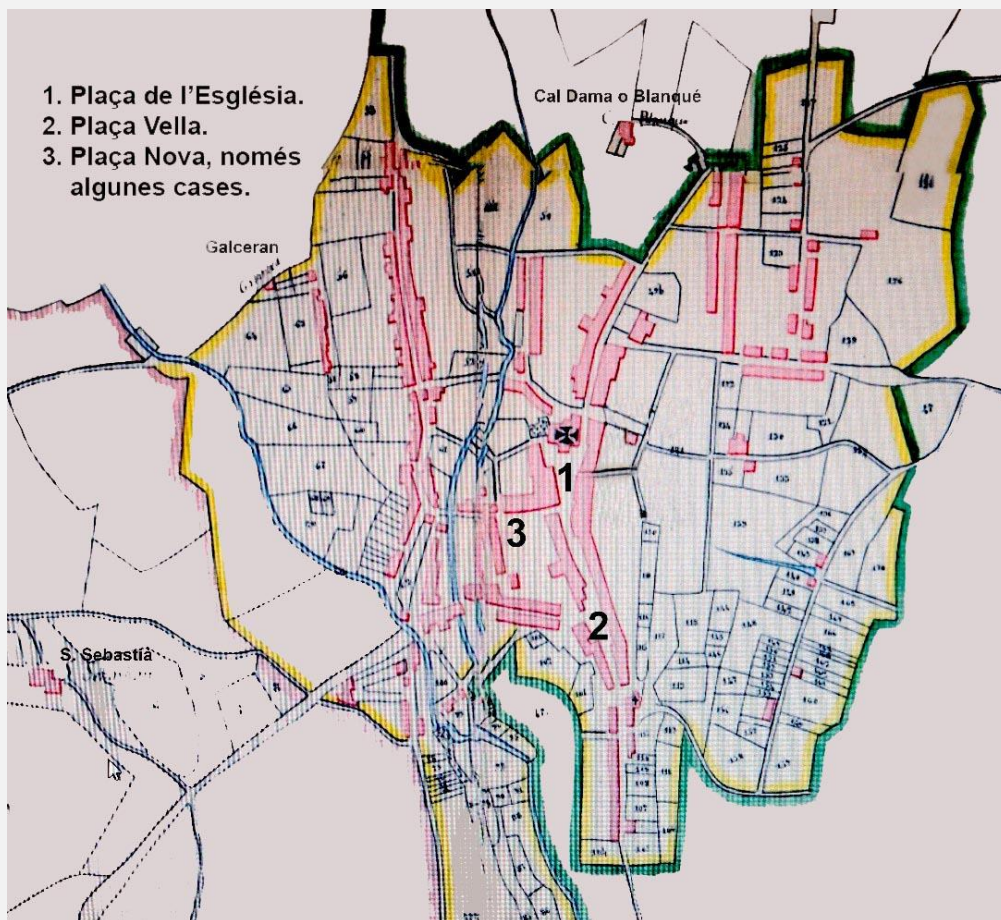
Plànol del terme municipal de Prats de Lluçanès de finals del segle XIX, on es veuen els camins que unien les diferents cases de pagès, juntament amb els camins carreters (carreteres) que unien les diverses poblacions. Aquí podem veure la carretera de Sabadell a Prats de Lluçanès, la carretera de Vich a Granollers i la carretera a St. Quirico de Besora (Institut Cartogràfic de Catalunya)

Per explicar aquell món, hem d'imaginar-nos a uns homes amb els seus animals transitant amunt i avall per camins mal conservats i que a la muntanya, a diferència del pla, feien la tasca molt més difícil. Pluja, fang, mal temps i foscó eren el que moltes vegades es trobaven al seu davant. Tots aquells traginers, al llarg de tres centúries, s'havien d'organitzar molt bé per arribar al lloc de destí a l'hora acostumada. Com diu mossèn Valls, les primeres carrerades no es van construir fins a finals del segle XIX, tot just l'any 1878 "transitan ab certa regularitat els primers carros. Ja cinch anys avans n'havia fet venir primer que ningú'l Berangueres que de molts anys feya la carrera de Vich a Barcelona ab carro, y de Vich a Prats a bast".⁸¹

Al costat del plànol del terme municipal, n'hi ha un altre que aclareix força bé la situació urbanística de Prats de Lluçanès a la meitat del segle XIX. L'any 1856 hi ha un plànol de la Diputació que ens pot orientar molt bé de com estava format el nucli urbà de la vila, amb els seus carrers i places. Al costat de l'església encara s'hi dibuixa l'antic

cementiri que es va traslladar l'any 1885 al nou emplaçament. Una altra curiositat són les tres places més cèntriques de la població. La plaça de l'església, la plaça de Sant Jaume o Vella, que se la va començar a anomenar d'aquesta manera en contraposició a l'altra plaça que tothom coneix com la plaça Nova.

La plaça Nova, tot i que els terrenys l'Ajuntament els va comprar l'any 1649⁸², només estava edificada per un cantó. La resta dels terrenys adquirits encara no eren edificats, tal com es pot veure a la imatge. D'aquí que podem pensar que el recorregut de la passada dels Elois, a l'igual que la celebració dels Romeus, tal com ens en parla Vilarmau, fos més curt que l'actual, començant pel capdamunt del carrer Major, seguint per la plaça de l'església i acabant a la plaça Vella. Una altra curiositat és que encara no s'havia construït el passeig Lluçanès, només un petit pas que connectava de la plaça de l'església als horts de la Coma i carrer Nou. Pel mig del poble no hi passava cap carretera o camí carreter que manés a Vic, Gironella o Manresa.

Són temps de canvis i de construccions. S'està urbanitzant de mica en mica la plaça Nova, que com ens explica Joan Piniella, només hi havia algunes cases. Sembla que hi hagi una sortida a la banda del cantó del Botiguer que va a parar al futur passeig del Lluçanès i camps de la Coma. Potser aquella primitiva Passada dels Elois es feia des del capdamunt del carrer Major, passant per la plaça de l'església i acabava a la plaça de Sant Jaume (Plànol del nucli de Prats, Diputació de Barcelona, any 1856).

Tornant a la festa dels Elois, hem de dir que aquells paraïres que durant segles s'havien cuidat de l'altar i la festa de Sant Joan, han desaparegut. L'any 1869 ja no existeix la seva confraria, això fa que els traguers es converteixen en els únics protagonistes de les dues festes de Sant Joan i Sant Eloi. Per altra banda, si la diada de Sant Joan va minvant en molts indrets de Catalunya, a Prats de Lluçanès és tot el

contrari, prenent una forta embranzida i es converteix en la segona festa més important del seu calendari popular, equivalent a la Festa Major d'Estiu.

Al costat de tot plegat, hi hem d'afegir dos documents que ens expliquen una part fonamental de les festes d'aquest període. Un primer element tracta del Contrapàs, com a peça clau per a les festes de Sant Joan i els Elois. Si tenim dubtes sobre el contrapàs de Borrassers, del segle XVIII, per saber si es ballava en aquestes festes, ara tenim la certesa que en el segle XIX es balla el *Contrapàs de Prats de Lluçanès* des d'abans del 1880. Amades ens informa que el Lluçanès és país de bons contrapassaires, però no aporta cap document ni partitura que ens pugui confirmar l'any, ni com es ballava, ni quina era la seva melodia, però les partitures que hi ha a l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya* ens poden servir per orientar-nos en la comprensió d'aquell antic ball. Una partitura és el que titula "*Contrapàs de Prats de Lluçanès*"⁸³. Una segona partitura ens diu "*Contrapunt de la Sardana del Contrapàs*" i una tercera partitura ens diu "*Per els volts del any 1880 va substituir-se la precedent Sardana per la següent*", revelant-nos que ja hi havia una dansa o ball del contrapàs anterior. La tonada d'aquestes partitures és molt semblant al contrapàs actual. A més, des de mitjans del segle XIX que Prats gaudeix d'orquestra local, a vegades fins hi tot n'hi ha més d'una al mateix temps.

Un segon document és el programa que publica el gremi dels traginers l'any 1892 sobre un "*Reglament per las Carreras (Vulgo Eloys) que tindran lloch en la Vila de Prats de Lluçanès, en los dies 25 y 26 del present mes de Juny*".

Les festes de Sant Joan i de Sant Eloi al segle XIX

A partir de l'any 1869 els traginers són els únics protagonistes de les festes de Sant Joan i Sant Eloi, continuant amb els vells costums heretats dels seus antecessors.

Amb tot, s'hi produeixen alguns canvis. En primer lloc el traspàs de la foguera de la vigília de Sant Joan a la vigília de Sant Eloi, però sense perdre aquell sentit de nit màgica i misteriosa. A més s'hi incorpora el vell costum de la Bonaventura.

Continuen les Completes i l'Ofici als dos sants. A l'Ofici a Sant Eloi els administradors del gremi dels traginers acompanyen a les Capitanes del Roser que porten una gran coca que serà beneïda pel rector i es repartirà a la sortida de la celebració litúrgica. Un altre canvi és el tradicional Llevant de Taula, que es traspassa a la diada de Sant Eloi, acompanyant per les capitanes del Roser i orquestra.

A finals de segle, s'hi incorpora la Marxa de les Antorxes, una celebració única a Catalunya. S'amplia el seu recorregut així com el de la Passada dels Elois, passant per la plaça Vella i acabant a la plaça Nova. El Contrapàs es balla a les dues places. També s'hi afegeix el Castell de Focs artificials a la plaça Nova, que ha esdevingut el nucli central del poble, amb la casa de la vila.

A la tarda, abans d'anar cap a Santa Llúcia es beneeixen les cavalleries a la plaça de l'església, bellament guarnides pels basters de la vila. Al pla de Santa Llúcia es balla el Contrapàs abans de la corrida dels Elois. El guanyador té l'honor de dur la bandera de Sant Antoni de Pàdua, que amb els anys es canvia per la de Sant Eloi, des de Sant Sebastià fins a la plaça Nova, amb el mèrit d'acaptar per a la festa del sant.

A la plaça Nova hi ha carreres de cintes i es ballen balls populars i tradicionals.⁸⁴

Aquesta és la narració que hem fet, basada en el programa de l'any 1907, que està a cavall del segle XIX i XX.

2.7 Les festes de Sant Joan i Sant Eloi a la primera meitat del segle XX

Amb tot el que hem anat dient fins ara, hem intentat introduir tots aquells elements que han fet evolucionar la festa acotant el període per centúries, atès que no hi ha prou documents que ens marquin clarament les dates. De la mateixa manera que l'origen del ball del Contrapàs és un misteri i només podem parlar d'indicis, en les festes de Sant Joan i els Elois passa quelcom semblant. A vegades s'hi afegeixen elements nous, altres vegades se'n supprimeixen de vells i a vegades els que es mantenen poden ser canviants. Però això succeeix, sobretot, quan el procés de transformació de la festa evoluciona més ràpidament, com veurem que passa a partir del segle XX.

Durant una bona colla d'anys, de segles, les coses es movien molt a poc a poc, evolucionaven molt lentament i la societat s'hi adaptava, potser resignadament i s'hi conformava, però a partir del primer quart del segle XX els canvis van de pressa, ja res no és igual com en èpoques passades. El món va més accelerat i a la vida quotidiana l'autoritat de l'Església d'anys abans va passant al poder polític, en el nostre cas als ajuntaments. Abans, la intervenció de l'Església en temes morals i en els afers socials i populars era una part imprescindible per orientar la seva comunitat, ara perd força i aquesta casuística està present també en les festes populars de cada poble.

Si abans els protagonistes n'eren gairebé exclusivament els traginers, a partir d'ara s'hi aniran afegint altres figures, també condicionats per intervencions externes ben variades. A les primeres dècades del segle XX estem davant d'una transformació social, l'esclat de les noves indústries i els nous corrents de pensament poden canviar el panorama. Els porucs signes de modernitat són presents per tot arreu. Encara que a poc a poc, segons podem veure en els programes de les festes de Sant Joan i els Eloisi, es veu aquesta evolució cap a noves formes de festes amb activitats diverses: sarsuela, teatre, sardanes, balls, cinema, futbol, curses de bicicletes, etc. que no tenen perquè desvirtuar la celebració, fins i tot poden ser complementàries, però a vegades la mateixa comunitat dona més importància a les noves modes que a les velles tradicions⁸⁵.

Aquest canvis són els que expressen molts vells folkloristes, potser basats en una visió romàntica del passat, quan manifesten que *"ja res no és igual com abans"*. Aquest raonament ens pot dur a preguntar-nos, per exemple, quina és o ha estat la millor època de la nostra festa. La resposta segur que serà diferent per a cadascú de nosaltres i també per a cada generació de persones. Tanmateix, l'objectiu d'aquest escrit no tracta de donar cap resposta en aquest sentit, això seria massa agosarat. Aquí només hem volgut donar algunes dades per intentar arribar a imaginar l'origen dels Elois i la seva evolució com a celebració festiva.

A partir d'ara veurem com de mica en mica la festa serà dirigida per noves comissions. Ja no hi ha les confraries, els gremis cada vegada tindran menys importància, s'hi introduiran noves formes de viure la festa, molts d'aquests canvis es faran a través dels plens municipals, amb la connivència dels seus veïns. Així ho hem trobat escrit i procurarem narrar les seves implicacions en les nostres festes.

En un ple de l'Ajuntament de Prats de l'any 1896⁸⁶ veiem que hi ha una subvenció de quinze pessetes cap als Administradors de Sant Eloi. És la primera vegada que veiem que l'Ajuntament hi pren part activa. L'any 1904⁸⁷, degut a la gran gentada que hi ha a la

Corrida, el gremi de traginers demanen a l'Ajuntament que es controlin *"los abusos que cada año se cometen durante la corrida por las muchas personas colocadas en el transito de dicha corrida que estorban la marcha..."* L'Ajuntament hi destina el *"sub-cabo de mozos para que en la hora de la corrida tenga los individuos necesarios en los lugares que cree más convenientes..."*. Molt abans que es parli dels acords dels plens sobre les festes de Sant Joan i els Elois, ja feia anys que des de l'Ajuntament s'organitzava la fira de Sant Jaume i Santa Llúcia i altres celebracions, el que ens fa pensar que fins aleshores la festa de Sant Joan i els Elois anava exclusivament a càrrec del gremi dels traginers.

L'any 1915 es pot veure com hi ha mals entesos entre els administradors de Sant Eloi i els afeccionats al teatre.⁸⁸ Aquell mateix any, que és quan va arribar la llum elèctrica a la població, l'Ajuntament demana al Sr. Masó, empresari d'Olost que va dur l'enllumenat públic, que *"no se apague el alumbrado durante todas las noches de aquellas fiestas"*⁸⁹. Els mateixos administradors de Sant Eloi, l'any 1917 demanen per poder posar un *"entoldado de boixos en el paseo."*⁹⁰ En el mateix ple, l'alcalde els proposa *"que se supriman las carreras de cintas"* que tenien lloc a la Plaça Nova una vegada acabades les carreres dels Elois.

En el ple de l'any 1920 es parla *"de la adquisición y distribución de bonos a los pobres en las fiestas de S. Juan y S. Eloi."*⁹¹ En el programa de les festes d'aquest any es parla de la Carrera Extraordinària Premi LLussanès, a la carretera de Sant Quirze de Besora i un premi de 500 pessetes, que es va convocar el dia de Sant Joan.

L'any 1923 l'administrador de Sant Eloi, Lluís Vila Nualart, informa a l'Ajuntament que *"la Orquesta de esta villa será aumentada por profesores de música de fuera de la localidad."*⁹² Aquest mateix any, a més d'haver-hi un envelat, l'organització de les festes la comparteixen els Administradors de Sant Eloi i una Comissió de Festes.⁹³ També proposen a l'Ajuntament que en lloc de subhastar una toia com en anys anteriors, aquesta es faci a través d'una rifa.⁹⁴

Fotografia d'una toia, de la festa de Sant Antoni Abat d'Olost, d'abans de la Guerra Civil. Toia que conserva la senyora Dolors Serrabassa i Vila, d'Olost (AFXCI).

Continuant amb les informacions que ens donen les actes municipals, veiem que l'any 1925 el gremi de traginers han contractat l'orquestra *La Alianza*, reforçada amb alguns professors, a més, durant les festes també hi haurà ball al Cafè Comerç o a l'Orient, cinema i teatre al cafè Mundial i dos partits de futbol. També es parla de l'endemà dels Elois, quan hi havia el costum de celebrar la Tornaboda.⁹⁵

I així arribem a la dècada dels anys 1930, quan l'Ajuntament, uns dies abans de les festes, fa una crida a la població perquè aquells qui vulguin s'apunten a organitzar la "Festa Major d'Estiu". No sabem si ja no hi ha la comissió dels traginers.

Cada any s'hi afegeixen nous esdeveniments, tant culturals com esportius. L'any 1931 al teatre Orient tenim "un escollit programa de cine i varietats". Ves a saber què volia dir la segona part del programa. Són anys de canvis, fins i tot ja fa alguns anys que l'esport agafa embranzida, amb el futbol i la cursa de bicicletes.

PROGRAMA

DIMÈCRES, DIA 24

A les nou del matí. — Ofici solemne.

A les quatre de la tarda. — Curses de bicicletes.

PARTIT DE FUTBOL

A les set de la tarda.

SARDANES AL PASSEIG

A les nou de la nit. — Completes a l'Església Parroquial.

PROCESSÓ DE LES ANTORXES

Contrapas a les Plaques Major i S. Jaume. A la Plaça Major FOGUERES i

ARTÍSTIC CASTELL DE FOCs ARTIFICIALS

Seguidament, al Teatre Orient

CINE I VARIETATS

A la mateixa hora i en el Café Comerç

ESPLENDIT BALL

DIJOUS, DIA 25

A les deu del matí. — Ofici a Sant Eloi, patró dels traginers, amb assistència dels administradors i administradores. Oferiment de la tradicional "Coca". Acabat l'acte religiós, l'orquestra, tocant alegres marxes, acompanyarà als administradors a llurs cases.

A les onze del matí. — Els traginers, montats en llurs cavalleries, donaran els tombos de consuetud, acompanyats per l'orquestra, fent el popular

CERCA-VILA

A les dotze del migdia. — Llevants de taula.

A les tres i mitja de la tarda. — Benedicció de cavalleries a la Plaça de l'Església. Tot seguit

CARRERES ELOIS
(CURSES DE CAVALLS)

Punt de sortida: Casa de Sta. Llúcia. Punt d'arribada: Ermita de S. Sebastià

12 PREMIS, 12

	Primer premi	Segon premi	Tercer premi
Cavalls i eugues.	100 Ptes.	35 Ptes.	15 Ptes.
Guiatges i matxos guarnits.	40 "	15 "	5 "
Mules.	20 "	10 "	6 "
Ases.	10 "	5 "	3 "

A més dels premis en mèlité es concediran Premis d'honor als primers de cada grup que arribin a la meta. Dits premis consistiran en l'entrega de la Bandera del Sant

Acabades les curses, pels carrers de la Vila i Plaça Major

BRILLANT DESFILE

A continuació, en el Teatre Orient, es projectarà un escollit programa de

CINE I VARIETATS

A les vuit de la tarda. — GRAN AUDICIÓ DE SARDANES.

A les nou de la vetlla. — En el Saló d'Espectacles del Café l'Orient

LLUIDISSIM BALL

DIVENDRES, DIA 26

A les tres de la tarda. — TORNABODA a la "Font de les Coves". De retorn i en el Café de l'Orient

BALL POPULAR

LA COMISSIÓ

Programa de "Les festes religioses i populars de Sant Joan i Sant Eloi de l'any 1931" (AMPLI).

I fent camí, arribem als anys de la postguerra, amb el conegut *Año de la Victoria* !Saludo a Franco! i !Arriba España!. A l'any 1943 hi ha dues benediccions populars, una per a les cavalleries i l'altra per a les bicicletes i una processó a la tarda. Com a curiositat, també podem veure que a la sala Oriente té lloc la "Superproducción cinematogràfica: Blanca Nieves y los siete enanitos y el interesante noticiario NO-DO".

1939
AÑO DE LA VICTORIA

Saludo a Franco! Arriba España!

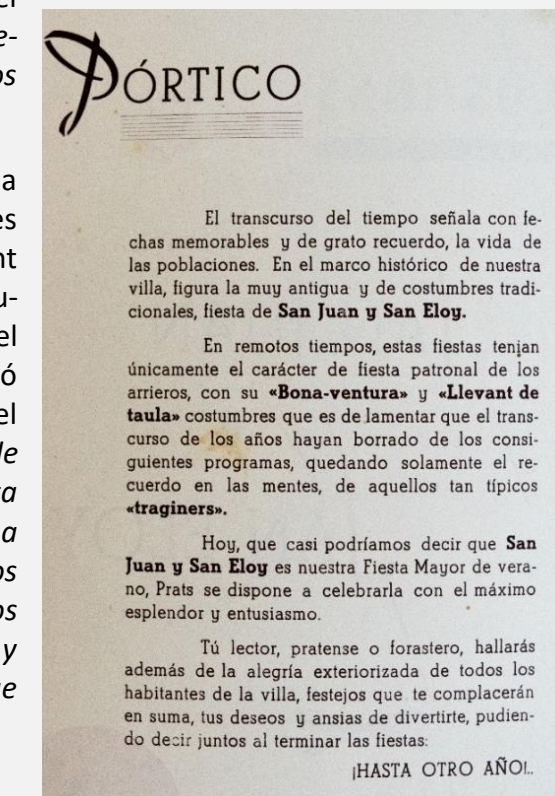
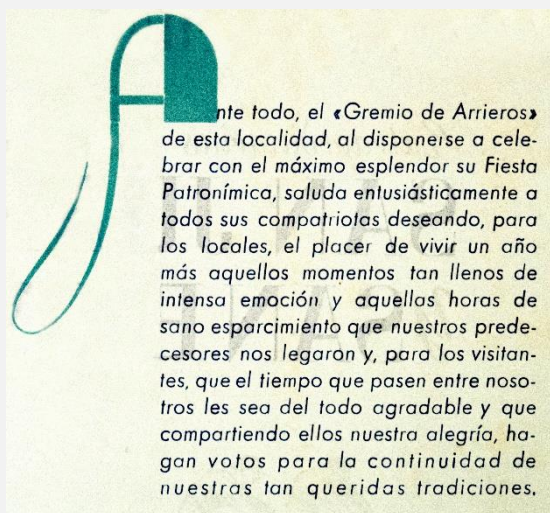
PROGRAMA

de las fiestas religiosas y civiles que se celebrarán en los días 23, 24, 25 y 26 de junio, en las que colaborarán la Orquesta-Orquestina UNION ARTISTICA de Granollers y la Orquestina LIRICA PRADENCA, junto con la Compañía Teatral SUBIRANA-GAROLERA

Programa de "Las fiestas religiosas y civiles que se celebraran en los días 23, 24, 25 y 26 de junio de 1939" (AMPLI).

Al llarg de tots aquests anys es mantenen les celebracions religioses el capvespre del dia de Sant Joan, amb les *“Solemnes Completes, en honor de Sant Eloi, patró dels traginers d’aquesta vila”* i també l’endemà amb *“L’ofici solemne”*, però és molt significatiu el que diu el programa de l’any 1945, on es parla de *“la muy antigua y de costumbres tradicionales, fiestas de San Juan y San Eloy”* i es planyen que ja no hi hagi aquells vells costums de la Bonaventura i el Llevant de taula, *“quedando solamente el recuerdo en las mentes de aquellos tan típicos «traginers»”*⁹⁶.

Els pocs traginers que queden a la vila tenen l’honor d’institucionalitzar les festes pradenques, ja que tot el poble és conscient que gràcies als seus avantpassats avui gaudeixen d’unes de les festes més arrelades del calendari festiu. Una prova n’és la salutació que aquests dediquen als seus veïns en el programa de l’any 1949: *“El Gremio de Arrieros... se dispone a celebrar su Fiesta Patronímica, saluda entusiásticamente a todos sus compatriotas deseando, para los locales, el placer de vivir un año más aquellos momentos tan llenos de intensa emoción y aquellas horas de sano esparcimiento que nuestros predecesores nos legaron...”*

Programa *“Las Fiestas de San Juan y San Eloi, 1945”* (AMPLI).

Programa *“Las Fiestas de San Juan y San Eloi, 1949”* (AMPLI).

Aquells vells traginers ja no existeixen, ara han agafat el relleu els seus hereus i altres famílies, però ja no van a bast, això ja és història. Avui aquelles nissagues de traginers han donat pas als carreters, uns amb carros i altres amb tartanes, portant mercaderies i viatgers amunt i avall. També hi ha alguns basters, ferrers i pagesos que fan servir els matxos per les tasques del camp, d’altres que es converteixen en tractants de bestiar, però tots ells estant al voltant del món de les cavalleries i són els que agafen les rendes d’aquells antics traginers que durant tres-cents anys van ser els que amb la benedicció

dels animals, la passada, la corrida i el Contrapàs, eren els protagonistes de les festes de sant Joan i els Elois de Prats de Lluçanès.

Davant l'estació de Vic, transport de viatgers i correus de J. Borralleras, que des de Prats de Lluçanès feia diàriament aquesta família (cal Janet). Aleshores al poble hi havia dos correus, el de cal Janet i el del Llorenç Grau (cal Llorenç Correu) (foto cedida per la família Fusté, de cal Bernat, AMPLI).

Aquests “nous traginers” són els que volen reconèixer als seus avantpassats la joia d’haver-nos deixat unes tradicions centenàries i encara cada any, en els programes del poble, es fa constar que el “Gremi de traginers” són els promotors de les festes, com a reconeixement d’aquelles generacions d’autèntics traginers.

Continuant repassant els programes, hi ha el de l’any 1949 on podem veure una salutació del «Gremio de Arrieros» convidant als pradencs i visitants a passar unes bones festes i acaba dient: *“compartiendo nuestra alegría, hagan votos para la continuidad de nuestras tan queridas tradiciones”*.

JUEVES, DIA 23

Repique de Campanas
alegre y vibrante que, a las dos de la tarde y desde el campanario de la Iglesia Parroquial, anunciará la proximidad de tan bellas fiestas.

VIERNES, DIA 24

OFICIO SOLEMNE
a las once de la mañana, en honor del Santo del día, el Apóstol SAN JUAN BAUTISTA.

Solemnes Completas
a las nueve y media de la noche, dedicadas al Patrón de los Arrieros de esta villa, SAN ELOY.

“Marxa de les Antorxes”
tradicional desfile que tendrá lugar a las once de la noche y en el que los Arrieros, cabalgando sobre sus caballerías y a la luz de las antorchas, recorrerán, como de costumbre, las principales calles y plazas de la población. En estas últimas, bailarán el típico CONTRAPÁS,

Castillo fuegos artificiales
que será disparado en la Plaza Mayor, como digno final de tan simpática Cabalgata.

SÁBADO, DIA 25

SOLEMNE OFICIO
a las once de la mañana, en honor y gloria del Patrón de los Arrieros, SAN ELOY.

PASACALLE DE CABALLERIAS
a la una de la tarde, que seguirá el recorrido de todos los años, bailándose el airoso CONTRAPÁS en los sitios de costumbre. Los participantes, serán obsequiados con un exquisito VINO ESPAÑOL de delicioso paladar.

BENDICION DE CABALLERIAS
en la Plaza de la Iglesia, a las cinco de la tarde.

GRAN CARRERA DE ELOYS
a las seis. Esta típica Carrera se correrá, como es costumbre, saliendo del manso «Santa Llúcia» y, pasando el abrupto camino, hasta la llegada, que tendrá lugar en la Ermita de «Sant Sebastià», otorgándose los siguientes

PREMIOS	1.º	2.º	3.º	
Caballos y Yeguas	600	200	100	Pesetas.
Mulos.	150	75	50	
Guiamentos . . .	200	100	75	
Asnos.	75	50	25	

Posiblemente, estos premios serán aumentados con Primas, como en otros años. El importe del primer premio de los caballos y yeguas, ha sido cedido gentilmente por la Hermandad Sindical de Labradores de Berga. El Excmo. Ayuntamiento de la localidad, obsequia con una Gopa al citado ganador. Seguidamente se hará entrega a los ganadores de cada grupo de la Bandera Honorífica, la que ostentarán en el Pasacalle que inmediatamente tendrá efecto, como en años anteriores.

Programa de les “Extraordinarias Fiestas de San Juan y San Eloy” de 1949 (AMPLI).

En els programes dels anys 1948 i 1949, semblantment al que ja s'havia fet l'any 1920, atès l'interès que cada any desperten les carreres de cavalls, hi ha una segona cursa que es fa després de la "*Gran Carrera de Eloys*" que en el programa surt com a "*Gran Concurso Hípico*", a la carretera de Vic a Gironella. Com veiem en el programa de l'any 1949, hi ha una forta rivalitat i s'anuncia uns importants premis en metàl·lic. Hi participen genets i propietaris de Santpedor, Puig-reig, Manlleu, Manresa, Torelló, Ripoll i de Prats de Lluçanès. D'aquests últims hi participen «Pastora», del Pep Janet; «Súper-Ràpido», del Noi Joan; «Stromberg» del senyor Erra i finalment «Botón de Oro», del senyor Faus, muntat per "*Palmeru, el jinete ganador de docenas de carreras*". És interessant per conèixer la rivalitat existent aleshores en unes curses de cavalls que es donaven dins les festes dels Elois.

Gran Concurso Hípico

que se correrá, a las siete, en la carretera de Vich a Gironella; en él se manifestarán la valía de los caballos y de sus jinetes. En este Concurso se disputarán importantísimos premios y primas. La Hermandad Local de Labradores ha entregado la cantidad de cuatrocientas pesetas, para que sean entregadas al clasificado en primer lugar.

Tanto en la Carrera Eloys como en el Concurso Hípico es de esperar se verá como nunca, la más afamada disputa para la conquista del primer puesto en la clasificación.

Sabido es que la localidad dispone de uno de los mejores valores, el que viene obteniendo innumerables trofeos, habiéndose revelado como el mejor caballo de estos contornos, logrando hacer resonar el nombre de «Botón de Oro» en toda la afición hípica. Pues bien. El señor «Sendo», de Sampedor, ha manifestado recientemente que tiene el proyecto de tomar parte en estas Carreras con dos caballos (no sabemos de donde) capaces de arrebatarlos en nuestros mismos terrenos la brillante clasificación del mismo. Por otra parte se habla también de una supuesta sorpresa que quieren darnos unos aficionados locales, al presentarnos otro caballo de la misma procedencia que el del señor Fau, para combatirlo. Si todo ello se realiza, es de esperar veremos algo verdaderamente interesante,

sante, pues a pesar de que estamos convencidos del buen papel que desempeñará nuestro «Botón de Oro», también podemos ver desvanecidas nuestras halagüeñas esperanzas.

Además de los mencionados, nos han prometido también que tomarán parte los siguientes:

«Cantinflas». . . del Sr. Goya, de Puigreig
 «Petita» . . . del Sr. Alsina, de Manlleu
 «Nano» . . . del Sr. Lluç, de Manresa
 «Pastora». del Sr. Pep Janet, de la localidad
 «Super-Rápido» . Noi Joan, » » »
 «Ben-Hur» . . . del Sr. Venus, de Torelló
 «Rayo» . . . del Sr. M. Torres, de Ripoll
 «Stromberg». . del Sr. Erra, de la localidad
 «Botón de Oro», montado por Palmeru, el jinete ganador de docenas de carreras.

A todos, muy buena suerte

LA COMISIÓN ORGANIZADORA

Prats de Lluçanés, Junio de 1949

Programa de les "*Extraordinarias Fiestas de San Juan y San Eloy*" de 1949 (AMPLI).

Són anys de canvis en l'esquema més tradicional de les festes. Ha desaparegut l'anar a prendre la Bonaventura i el Llevant de taula (a partir de 1932). Ja no hi ha l'acompanyament a l'església de les capitanes del Roser amb els administradors de sant Eloi i els músics, amb aquella grossa coca que era repartida a la sortida de l'església i retornades a casa amb un pasdoble i alegres melodies (1937). Tampoc es fan les Completes de Sant Joan (1937). Ja no es balla el Contrapàs al pla de Santa Llúcia abans de la sortida de les curses dels Elois (potser a la dècada dels anys 1940).

Si ens fixem amb les dates, potser la guerra civil també hi va contribuir, amb la desaparició de les imatges de l'església, sobretot dels altars dedicats als sants i marededús i també a la confusió en les seves devocions populars. Abans de la guerra encara existia l'altar de sant Eloi, situat a la primera capella a la dreta entrant pel cancell de l'església. D'aquest altar n'hem trobat una imatge del sant que avui encara es conserva a la parròquia de Prats. Molt probablement correspon a la que es deuria

comprar una vegada acabada la guerra, segons un esborrany que la mateixa parròquia va fer arribar a l'Ajuntament per tal de restituir les imatges i altres objectes litúrgics destruïts al començament del conflicte armat. L'altar de sant Eloi va ser actiu durant la dècada dels anys 1940 i primers del 1950, tal com ens indiquen alguns inventaris de la parròquia de Sant Vicenç i uns comptes de l'any 1951 que hem trobat del campaner⁹⁷, cobrant vint pessetes per tocar el dia 25 de juny, diada dels Elois i deu pessetes per tocar a ofici per Sant Eloi, el dia 1 de desembre⁹⁸.

Iglesia Parroquial de Prats de Lluçanès

Perjudis causats per la Revolució

<i>Iglesia parroquial.</i>	150,000
<i>Altar Mayor (Barroch)</i>	800,000
<i>" Sant Eloi (imatges)</i>	14,000
<i>" Purisima (i2 ..)</i>	4,000
<i>" Sacrat Cor (i2 ..)</i>	5,000
<i>" Santa Ana (i2 ..)</i>	6,000
<i>" Sant Eloy (i2 ..)</i>	7,000
<i>" Isidre (i2 ..) barroch.</i>	10,000
<i>" Carme (i2 ..)</i>	7,000
<i>" Roser (i2 ..) barroch.</i>	18,000
<i>" Dolors (i2 ..)</i>	12,000
	<u>1,033,000</u>

Imatge de Sant Eloi, conservada a la parròquia de Prats de Lluçanès i una nota amb els "Perjudicis causats per la Revolució"⁹⁹ on hi figura l'altar de "Sant Aloy" i tres imatges del seu altar, amb un pressupost de 7.000 pessetes. A part del retaule de l'altar major, també ens informa de tres altars barrocs més, el de Sant Isidre, el de la Mare de Déu del Roser i el de la Mare de Déu dels Dolors (APPLI).

Les festes de Sant Joan i Sant Eloi a la primera meitat del segle XX

Gràcies a Joan Piniella i Pelegrí Casades, que ens expliquen les festes de mitjans i finals del segle XIX i el folklorista Josep M. Vilarmau que ens narra la seva visió de Sant Joan i els Elois a la primera meitat del segle XX, juntament amb Joan Amades i altres personatges, a més dels programes que es conserven a l'Arxiu Municipal de Prats de Lluçanès, són les fonts que hem pogut consultar per explicar aquestes festes, a banda d'alguns altres documents que hem pogut trobar en arxius públics i familiars.

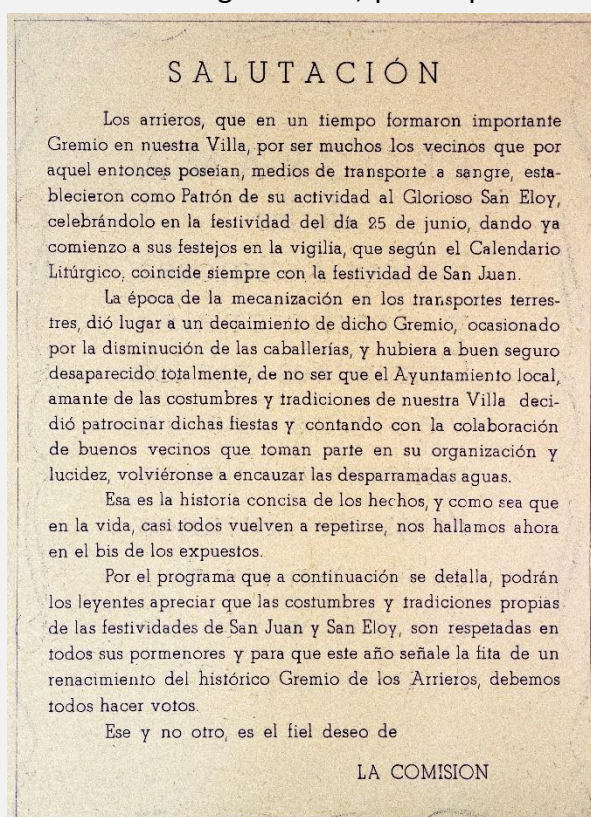
De tots ells hem elaborat la narració de *Sant Joan i els Elois de Prats de Lluçanès. De mitjans del segle XIX a mitjans del segle XX*, que hem publicat basant-nos en el programa de l'any 1907, el qual considerem dels més complets que hi ha per explicar la festa pradenca en un dels moments de més plenitud.

2.8 Les festes de Sant Joan i els Elois al tercer quart del segle XX.

Un fet anecdòtic, però curiós, és el canvi de nom en els programes d'aquestes festes. Si fins a la dècada dels anys 1970 s'havia anat conservant el nom de *Festes de Sant Joan i Sant Eloi*, a partir de la dècada dels anys 1970 passen a ser conegudes com a *Festes de Sant Joan i els Elois*, potser per donar una mica més de visibilitat a la tradició dels Elois, que d'alguna manera eren l'essència de les festes, amb la benedicció de les cavalleries, la Passada, la corrida dels Elois i el popular ball del Contrapàs. Aquells canvis iniciats a la primera meitat del segle XX van continuant¹⁰⁰, com per exemple la desaparició de les Completes en honor a sant Eloi (1962) o aquella coca que es repartia a la sortida de l'església ara es dona al Passeig una estona abans de començar la passada. De coca i algun porró de vi també n'hi ha a l'esplanada de Sant Sebastià, a l'hora de la Corrida.

En el programa de l'any 1953 hi ha una salutació que vol aclarir alguns malentesos, potser arran d'algunes protestes que haurien efectuat alguns veïns, potser pel fet de donar més importància a unes celebracions enfront d'aquells més tradicionals i pròpies de les festes dels traguiners. Això és el que entenem quan en la Salutació es fa constar que *"... el Ayuntamiento local, amante de las costumbres y tradiciones de nuestra Villa decidió patrocinar dichas fiestas y contando con la colaboración de buenos vecinos que toman parte en su organización y lucidez, volviéronse a encauzar las desparramadas aguas... Ese y no otro, es el fiel deseo de La Comisión"*

"Salutación del Programa de las Fiestas Religiosas y Tradicionales Costumbres que los vecinos de la pintoresca Villa de Prats de Llusanés celebrarán los días 23, 24 y 25 de Junio de 1953" (AMPLI).

El que ens diu aquest programa *"volviéndose a encauzar las desparramadas aguas"* és el reflex del que vindrien els propers anys. Segurament que la Guerra Civil i el franquisme també hi van tenir coses a dir. Tot i que la celebració de les festes de Sant Joan i els Elois eren esperades per a tots els pradencs, durant una bona colla d'anys s'havia perdut la seva vitalitat. Tot i així, es mantenia la Marxa de les Torxes, el Castell de Focs, mai es van deixar de fer les corrides dels Elois, però els guiatges es podien comptar amb els dits de la mà i el nombre de pradencs que ballaven el Contrapàs, cada vegada era més escàs. Pocs pradencs s'atrevien a sortir a la plaça. Sort en vam tenir d'aquells dos homes, el Josep Berengueras (cal Recader) i el Josep Noguera (cal Maimés) que es van posar les espadenyes de set vetes, la boina i amb el bastó a l'esquena ens van donar una lliçó de com es marcaven els passos d'aquell ball centenari.

Josep Berenguera, de cara i Josep Noguera, d'esquena, a la plaça Nova, 1953 (foto cedida per Montserrat Obradors i Gau, AMPLI).

Isidre Prat i Tubau, marcant el pas del Contrapàs, a la plaça Vella, a finals dels anys 1940 (foto cedida per Angelina Prat i Santamaria, AMPLI).

Al seu costat i durant aquella dècada també hi havia hagut altres pradencs que en mig del bullici de la festa marcaven el pas, com l'Isidre Prat (cal Peteneres) i a partir de la meitat de la dècada dels anys 1950 un altre pradenc molt amant de les festes, que havia participat durant anys en les corrides dels Elois, guanyant moltes curses i duent la bandera de Sant Eloi des de Sant Sebastià fins a la plaça Nova, Climent Torrella (el Palmero), amb el seu fill Salvador, de només quatre anys, es posen tots dos a ballar el Contrapàs al mig de la plaça.

Salvador Torrella, de cara, i Climent Torrella (els Palmeros), pare i fill, l'any 1957, a la plaça Vella ballant el Contrapàs de Prats de Lluçanès. Al fons, darrera del Salvador, podem veure a Josep Burniol (Pep Codony), un assidu a totes les festes del poble (foto cedida per Salvador Torrella i Costa).

Potser aquell gest, l'atreviment d'aquells dos pradencs, va fer que aquell any 1957 altres pradencs es posessin a ballar de nou el Contrapàs, juntament amb el Climent i el Salvador. Això va durar uns quants anys, fins arribar a la dècada dels anys 1960.

A la mateixa plaça Vella, veiem a l'esquerra al petit Salvador i el seu pare, Climent, amb brusa de traginer, agafat de les mans amb altres pradencs. El quart, començant per la dreta és el Francesc Cruells, que anys més tard també es va vestir de traginer amb alguns altres pradencs (foto Salvador Torrella i Costa).

Climent Torrella i Salvador Torrella (els Palmeros), pare i fill, a la plaça Nova, amb l'orquestra La Lira a la dreta (foto cedida per Salvador Torrella i Costa).

Aquí podem veure la orquestra La Lira darrera dels balladors del Contrapàs, amb els protagonistes d'aquell dia, el Climent i el Salvador, en aquesta ocasió acompanyat, com si fes de capdanser, per l'Antoni Vilamú (el Ton Pau) amb el cigar a la boca (foto cedida per Salvador Torrella i Costa).

A la dècada dels anys 1960 va haver-hi una forta davallada en la participació de la gent. Les causes podien ser diverses, des de la gairebé desaparició d'aquells traguers convertits de fa anys en carreters, fins a altres causes externes. Dèiem que la festa la fa la comunitat. Així com per la festa de sant Vicenç, patró de la vila, que se celebra en època hivernal, sempre ha estat molt participada, la de Sant Joan i els Elois, en època estival, hi podien haver factors que fessin perdre la seva vitalitat com a festa.

Potser una certa modernitat, les vacances, el turisme, un millor benestar, la millora en les comunicacions, la gent anava amb tota facilitat amunt i avall i el fet que aquells dos dies de festa es poguessin passar a la platja, podien fer baixar la seva intensitat. Això passava arreu del país. Tanmateix, el sentiment mai va desaparèixer del tot, era la festa que durant molts anys havien celebrat totes les generacions de pradencs, amb més o menys força, però any rere any i durant centenars d'anys.

L'any 1963 una parella de joves, el Francesc Cruells¹⁰¹ i el Josep Noguera (cal Xava) van vestir-se de traguers manllevant-ne les velles bruses a la masia de les Vinyes, que van treure d'un vell *mundo*. L'any sobre, al costat de Francesc Cruells i Josep Noguera, s'hi van afegir Màrius Tulleuda i Joan Pérez, també ballant el Contrapàs. L'anècdota és que algun d'aquests joves va participar a la Corrida, sense haver pujat mai a sobre de cap animal.

Plaça can Claus, 1965. D'esquerra a dreta Ramon Vall, Sebastià Garròs i vestits de traguers Josep Noguera, Josep Puig, Màrius Tulleuda, Francesc Cruells i Ricard Pla, sobre del matxo Mariano, de casa seva (foto cedida per Josep Fuster, de cal Bernat, AMPLI).

Un parell d'anys més tard, s'hi va afegir més gent, manllevant les bruses a antigues famílies de traguers, com a cal Ganxo, cal Bernat i cal Pelut, duent les típiques espardenyes de set vetes, el mocador al coll i la boina de traguier. De mica en mica, la brasa esmorteïda de les festes va tornar a revifar de nou. Era l'època de l'associació Amics del Motor del Lluçanès, que segons el programa de l'any 1971 té cura de l'organització de les festes en col·laboració amb l'Antic Gremi dels Traguers.

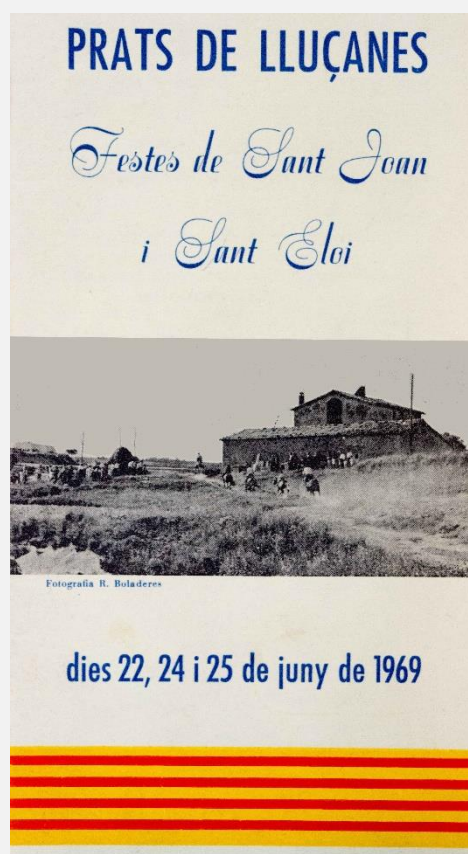
Passada dels Elois a la plaça Nova, davant de cal Ferrer Cruells, 1967. D'esquerra a dreta podem veure al fons a Joan Cirera, i al davant, Miquel Faura, Francesc Cruells, Joan Pérez, Llorenç Grau (Llorenç Correu), el nen Llorenç Gost (fill de Josep M. Gost, de cal Perussa), al seu darrera Josep Font (Pep Viu o Peranseta), Josep Cruells, Josep Basagaña i Antoni Vilamú (Ton Pau) (foto cedida per Llorenç Grau i Parcerisa, AMPLI).

L'any 1969 és quan per primera vegada, després de la guerra, podem veure el programa de les Festes de Sant Joan i Sant Eloi redactat en català, amb una senyera a la portada i una fotografia feta per Ramon Boladeres de la corrida dels Elois, durant la cursa dels cavalls i eugues al seu pas per la roca de Sant Sebastià, on tantes vegades hi havia hagut accidents per la roca relliscosa de davant la casa.

Tots aquests petits canvis van ser l'espurna que van servir per fer aflorar de nou el renaixement d'unes festes centenàries.

Tanmateix, la traça de com es ballava el Contrapàs gairebé havia desaparegut. Pocs anys més tard, un altre grup de jovent, aquest constituït com a associació amb el nom de Grup Germanor, que ja feia anys que treballava a l'entorn de la recuperació de les danses tradicionals de Prats, va decidir participar en les festes de Sant Joan i els Elois, i com diu la Roser Reixach: *"El Grup Germanor, que durant molts anys va treballar per la recuperació de les festes populars, va decidir llavors impulsar de nou aquest ball l'any 1979 i va començar a ensenyar-lo a la quitxalla. Es van fer noves bruses imitant les dels antics traginers i de mica en mica la plaça es va tornar a omplir de balladors fins el punt que un any van sortir cent vint persones de totes les edats vestides de traginers. El ball s'havia recuperat amb força i s'havia donat una important embranzida a la festa."*¹⁰²

Programa de Sant Joan i Sant Eloi, 1969 (AMPLI).

L'any 1980, amb l'empenta de l'associació del Grup Germanor, es van vestir de traginers un grup de quatre nens: Abelard Plans, Màrius Gorchs, Jordi Fornell i Jordi Cirera, ballant el Contrapàs a les dues places del poble (foto cedida per Maria Àngels Parareda i Mora).

Aquí els podem veure ballant el Contrapàs a la plaça Nova, l'any 1980. A partir d'aleshores, cada vegada hi ha més persones de totes les edats que es vesteixen de traginers i ballen el Contrapàs. La festa està plenament consolidada (foto cedida per Maria Àngels Parareda i Mora).

Des d'aleshores, els descendents d'aquells vells traginers i tots aquells pradencs que es vulguin afegir a les noves associacions de traginers i carreters, conserven l'honor de ser els protagonistes de la *Marxa de les Torxes* i la *Passada dels Elois*, els més grans duent les atxes, que amb les seves flames il·luminen carrers i places, i els més joves, muntats sobre els cavalls més galants, que l'endemà conduiran a la Corrida dels Elois, des dels contorns de Santa Llúcia fins a l'ermita de Sant Sebastià. Avui, al costat de les cavalleries els acompanyen fileres i fileres de carros i carruatges ben guarnits amb mercaderies de totes classes, gràcies a l'impuls dels Carreters del Lluçanès, que fan més llúida tota la festa.

Com sempre, és a la vigília de la festa de Sant Eloi quan la vila es vesteix amb les seves millors gales. Aquella nit, els hereus d'antigues nissagues de traginers, amb les autoritats de la vila, durant la *Marxa de les Torxes*, tenen l'honor d'encendre les fogueres a les dues places abans que es comencin a escoltar les primeres notes del Contrapàs i la multitud, primer en colles de quatre i després ajuntant-se amb rotllanes obertes, donant-se les mans i al voltant del foc, esperen les ordres dels dos capdansers per començar a puntejar, com si fos un ball sagrat, els compassos del tradicional Contrapàs. Després, el Castell de Focs. L'endemà l'Ofici, la Passada, la benedicció de les cavalleries, de nou el Contrapàs i les Corrides, amb l'únic guiatge que puja a Sant Sebastià. Esperem que amb el temps se n'hi puguin afegir més i consolidar una festa que és única a Catalunya.

¹ AMADES, Joan *Costumari català*, Vol. IV (pàg. 27 i 31).

Alguns exemples del que passava la nit més curta de l'any ja ens la donen cultures com els celtes, els ibers, grecs o romans, fins arribar als nostres dies. Amades ens diu *"A Grècia començaven l'any pel solstici d'estiu. Celebraven les festes al déu Apol·ló, durant les quals encenien grans fogueres de caràcter lustral i purificador... Els romans sortien al camp a recollir el gram negre l'obtenció del qual aquesta nit portava ventures i riquesa a desdir."*

² Potser la tria de Sant Joan Baptista per part de l'església va ser perquè va néixer mig any abans que Jesús (si el naixement de Jesús se celebra el desembre, el de Joan pel juny), però també perquè si els elements de la nit de Sant Joan i del solstici d'estiu són el foc i l'aigua, Joan Baptista té aquests dos elements molt marcats, el primer perquè quan va néixer Joan, el seu pare va anunciar-ho encenent una foguera a la porta de casa i l'aigua, batejant Jesús al riu Jordà.

³ MASRAMON i NOGUERA, Ramon. *El Lluçanès Central. Història de la Baronia de Lluçà*.

Masramon ens informa de la pagesia existent al llarg dels segles XII i XIV als voltants de les esglésies de Prats, Pardines, Llanars, Torruella... i en total ens anomena més de seixanta masos. Sobre els efectes de la pesta ens diu: *"... el cas de Prats, que cresqué notablement els segles XIII i XIV i a la primera meitat del XV es veié totalment desolat: només hi quedaren 5 famílies"* (pàg. 67) *"La davallada fou verament espectacular i la majoria dels masos de l'altiplà de Prats quedaren rònecs i deshabitats (són moltes les cases de pagès d'aquest indret que apareixen documentades per últim cop a finals del segle XIV)"* (pàg. 160). *"L'alou de Llanars, amb la seva capella i 20 cases al redós, també va perdre la seva categoria parroquial i passà a ser sufragània de Pardines"* (pàg. 156 i 158).

VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 18).

"La dita popular es que per rahó d'una peste sols restaren cinch famílies a Prats y set a Santa Eulària: per aixó fou aquesta la que arrastrá a l'altre com si li fos inferior y filial. Fou feta l'unió d'abdues parroquies l'any 1435 quan Mossén Pere Marlés era rector de Santa Eulària, y continuá així fins a 1787 en que'l bisbe Veyan decretá la separació a 30 d'Agost, refermat per la Real Cámara a 27 de Janer de 1788..." En un primer moment aquesta annexió es va fer en sentit eventual i pel temps de la vida de mossèn Marlés, però el cas és que va durar 352 anys.

⁴ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 19 i 20).

"... Ja avans el rector Valentí Serra había fet reparacions a la Sagrera. L'erudit Mirambell ens dona la noticia y asegura haver llegit en la llinda de la porta d'ingrés aquesta inscripció: A VINT Y DOS DE JUNY MDLV VALENTINUS SERRA FECIT..."

⁵ MASRAMON i NOGUERA, Ramon. *El Lluçanès Central. Història de la Baronia de Lluçà* (pàg. 88).

"La jurisdicció de la flamant sots-vegueria lluçanesa abastava els termes d'aquets pobles i llocs: St. Feliu Sasserra, Sta. Eugènia de Relat, St. Marçal de Relat, Lluçà, Sta. Eulàlia de Puig-oriol, Olost, St. Julià de la Cirera, Sta. Eulàlia de Pardines, Prats, St. Andreu de Llanars, St. Pau de Pinós, Sa. Maria de Salselles, Sta. Creu de Jutglars, St. Martí d'Albars, Perafita, Borrassers, St. Agustí de Lluçanès i St. Genís del Pi. La Cúria s'establí definitivament a St. Feliu Sasserra, que actuà en aquesta època com a veritable capital administrativa de la comarca".

⁶ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 19).

⁷ *Goigs del gloriós caballer, y Martyr Sant Sebastiá ques canten en Prats de Llusanes*. Impresos a Manresa per Ignasi Abadal, estamper (potser de finals del segle XVIII). *"Martir Sant molt singular / suiplicám vostra potencia: / Vullau à Jesus pregár / nos guarde de Pestilencia"*.

⁸ PLADEVALL, Antoni. *El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1686*, AUSA, núm. 82 i 83, 1976 (pàg. 44 a 62).

Segons el cens parroquial fet pel bisbe Antoni Pasqual els anys 1685 i 1686, podem conèixer el nombre de cases i cases de pagès que hi havia a cada parròquia i sufragània del Lluçanès, a més del valor de la rectoria o muntant de les seves rendes. Sobre la parròquia de Santa Eulàlia de Pardines, ens diu: *"Té 7 cases. Val 700 lliures. Rector: Segimon Vila i Grau. Sufragànies: Sant Vicenç de Prats amb 160 cases juntes i Sant Andreu de Llanars, amb la capella de Sant Sebastià del Puig. Capelles: Santa Llúcia i església vella de Sant Vicenç de Prats, a cura dels pabordes del Roser. Visita: 7-XII-1686."* Sant Sebastià del Puig és

l'actual Sant Sebastià i l'església vella de Sant Vicenç és l'actual Bona Sort, administrada per la confraria del Roser.

Sobre les parròquies del Lluçanès ens diu que Prats de Lluçanès (encara era sufragània de Pardines) 160 cases i 7 cases a Santa Eulàlia de Pardines, aquesta última continuava amb les mateixes que el segle XV. Sant Feliu Sasserra, 118 cases i 12 pagesies. Sant Boi de Lluçanès, 80 cases i 12 pagesies. Oristà, 90 cases. Perafita, 70 cases i 16 pagesies. Alpens 56 cases. Sora 40 cases. Sobremunt 25 cases. Sant Bartomeu del Grau, 21 cases. Relat, 18 cases. Lluçà, 15 cases. Sant Martí de Merlès, 14 cases. Sant Martí d'Albars, 13 cases. Sant Agustí de Lluçanès, 13 cases. Sant Esteve de Comià, 7 cases. D'Olost no hi ha dades. El total de cases de la resta de sufragànies és de 68 cases. El total de cases del Lluçanès comptant les d'Olost és d'un miler de cases, que fent un càlcul aproximat els seus habitants poden ser entre cinc i sis mil, atès el nombre de fills que aleshores hi havia de mitjana per matrimoni.

⁹ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 19).

"... desde 1566 hi havia vicari curat a Prats pel augment de población, que era de 500 personas a 1634".

Concòrdia entre la Universitat i Singulars persones de la Sagrera de Sant Vicens de Prats i el Bisbat de Vic. Fons notariais, caixa 2, Escriitures del segle XVII, 1656 (AMPLI).

En aquest document els singulars del lloc de Prats supliquen que l'església de Sant Vicenç de Prats, sufragània de Santa Eulàlia de Pardines, disposi d'un vicari perpetu *"per constar dita sufraganea de mes de cent cases ahont hi ha cosa de sinch centes animas de Comunió"*.

PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Llusanés (1801-1885)* (pàg. 20).

En els seus apunts concreta que al tal vicari *"los vecinos prometen amueblarle la casa cerca la Iglesia y darle para vivir un tanto con dinero y otro con trigo"*.

¹⁰ PLADEVALL, Antoni. *Un cens general de Catalunya de 1626*, AUSA, núm. 75 (pàg. 129 a 141).

MASRAMON i NOGUERA, Ramon. *El Lluçanès Central. Història de la Baronia de Lluçà*. (pàg. 80).

"El 15 d'octubre de 1574 en Joan Carbonell de Perafita féu construir una casa a la seva heretat, prop del casal de Bassés... a l'Arxiu Parroquial de Perafita consta que els picapedrers varen ser 2 francesos que habitaven al poble de Perafita: Guillem Brussas àl. «Guillem Roig» i Guillem Moliner àl. «Guillem Gros»".

¹¹ MESTRE i BOIX, Pere. *La fira ramadera de l'Hostal del Vilar*. Ajuntament de Sant Agustí de Lluçanès i Cossetània edicions, 1999 (pàg. 36).

¹² PLANES i VALL, Josep Albert. *Teixir i tragar. De la manufactura tradicional a la perifertització industrial. El Lluçanès (Segles XVIII-XIX)*, Centre d'Estudis del Lluçanès, 1997 (pàg. 105).

"Alpens, ja abans de 1638, tenia un gremi de paraires i teixidors... a Prats tenim una breu notícia del gremi dels paraires almenys des de principis del segle XVIII per la presència d'una gran làpida que tapa la fossa del citat gremi (1706) en la capella de la Bona Sort ... podem albirar la creació de la confraria de mestres paraires i teixidors de Sant Boi de Lluçanès al voltant de 1643" La fossa de que parla l'autor, al costat de la Bona Sort, podria ser degut al fet que al costat de l'església hi havia el cementiri de l'antiga parròquia, avui desaparegut, amb algunes làpides que ens haguessin pogut donar alguna informació sobre la vida parroquial. Tanmateix, tot i que Prats tenia una indústria dels paraires plenament consolidada, no hem trobat cap document referent a cap gremi al llarg del segle XVII.

¹³ PLANES i VALL, Josep Albert. Ponència al Seminari d'Història Rural de la Universitat de Girona, 2002. Quadre 3: "Marits francesos a Prats de Lluçanès (1602-1645)".

VALL-LLOBERA, Francesc. *La immigració occitana de la fi del segle XV al començament del segle XVIII*. (p.13) *"... entre 1540 i 1600 és normal que arribessin mariners, mestres de cases (amb l'augment de població cal fer cases noves o renovar els masos rònecs), artesans diversos per a la indústria manufacturera (teixidors, sabaters, ferrers, fusters, tintorers, etc.) i sobretot bracers i treballadors no especialitzats. A més, molts occitans van tenir un pes específic important en alguns gremis –com el dels paraires, teixidors, cardadors, etc.– i van contribuir tant en la renovació de certes manufactures – per exemple, la draperia– com en la introducció de noves tècniques de construcció i d'urbanització"*.

¹⁴ CASADES i GRAMATXES, Pelegrí. *Lo Lluçanès. Excursions a dita comarca* (pàg.194).

¹⁵ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 22).

¹⁶ *Papers del Sr. Bisbe de Vich Anton Pasqual. El retaule del altar major de Sant Vicens de Prats*. Butlletí del Centre Excursionista de Vich, Vol. II (1915-1916-1917).

Això passava a finals del segle XVII. El rector, aleshores de Santa Eulàlia de Pardines i els consellers de Prats, que segons sembla “... *tenien molta pressa perquè l’iglesia parroquial restés més embellida ab un bon retaule al altar major...*” van contactar amb en Pau Costa, escultor de Vic, però per raons diverses, que ara no venen al cas, finalment el contracte el van signar amb en Josep Sunyer: “... *s’elegí a Josep Sunyer scultor de la Ciutat de Manresa, lo qual avisat comparagué y aportá lo modelo traça ab lo qual avuy se fabrica lo retaule, qual ajustat ab lo Comu de dita Vila Ab acte rebut en poder de Esteve Padros notari publich de dita Vila als 16 del mes de setembre 1698 ab los pactes en dit acte continguts se li entregá la fabrica de dit retaule per preu de quatre centes doblas*”.

¹⁷ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històrich*, 1912 (pàg. 23).

¹⁸ Dobra: Moneda antiga, d'or o de plata, que tenia diferents valors segons les èpoques i regions. (IEC).

¹⁹ Benemèrit: Que ha conquistat mèrit, digne d'honor pels seus serveis. *Diccionari General de la Llengua Catalana*.

²⁰ CASADES i GRAMATXES, Pelegrí. *Lo Lluçanès. Excursions a dita comarca* (pàg.194 i 195).

²¹ *Memorial per a la concessió, a Prats de Llusanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes. Document primer (1676) (pàg. 201).

²² *Memorial per a la concessió, a Prats de Llusanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes. Document segon (1676/1677) (pàg. 203). “*Los Jurados, y Universidad del termino de Llusanès, han tenido noticia, que por parte de los vecinos, y pobladores del Lugar de Prats (...) fuese servido conceder al dicho Lugar Privilegio de Villa, y Universidad (...) se dice que en el Lugar de Prats hay un Templo moderno, y harto bueno, pero lo es solo en lo material, pues en el no ay beneficio, ni titulo alguno, que sirva, ni diga Missa, ni administre los Sacramentos, pues por ser el Lugar Sugfraganeo de Santa Olalia de Pardines (...) Prats no se pobló de la gente de este Principado que habitavan en las fronteras, si de gente estrangera y forastera, todos naturales de mas allá de las fronteras (...) En quanto a la fabrica, e industria del officio, y arte de Pelayreria, no se hacen en aquel Lugar paños finos algunos, sino solo paños bastos (...) Es emperò verdad, que hazen estameñas contrahechas a las de Reus, pero no las escotinas (...) No solo por las susodichas razones no tiene lugar lo suplicado por los del dicho Lugar de Prats; sino también porque a concedérseles lo que suplican, se seguirían muchos inconvenientes, y quedarian los Jurados del termino de Llusanès muy perjudicados.*”.

²³ *Memorial per a la concessió, a Prats de Llusanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes. Document desè (1676/1677) (pàg. 214).

²⁴ *Memorial per a la concessió, a Prats de Llusanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes. Document segon (1676/1677) (pàg. 205). “*Tienen assi mesmo los Jurados, y termino de Llusanès Privilegio de tener dos vezes en el año, esto es, por Santiago, y Santa Lucia, Feria publica en el dicho termino, en el Lugar que les parece à los Jurados; y que ningun Oficial pueda en dichas Ferias, conocer de pesos, y medidas, sin licencia del lugarteniente de Veguer, y Jurados del termino, sino es el dicho lugarteniente, y suelen los mas años tenerla en el día de Santiago en el Lugar de Prats; y si se le concedia Privilegio de tener Fiel, ò Mostasaf, aquel querria en el día de la Feria exercer su jurisdiccion, y conocer de pesos, y medidas en las cosas que se venderia, y en esto quedaria perjudicada la jurisdiccion del lugarteniente de Veguer, y Jurados de dicho termino*”.

²⁵ PLANES i VALL, Josep Albert. *Teixir i traginar. De la manufactura tradicional a la periferització industrial. El Lluçanès (Segles XVIII-XIX)*, Centre d'Estudis del Lluçanès, 1997 (pàg. 81).

“*Aquesta revifalla de la producció tèxtil no és aliena al redreçament econòmic i demogràfic que aleshores es donava al Principat. Són clars els símptomes de les repeses constructives de noves cases, sobretot a Prats, el poble que experimentà el creixement més perllongat i notable del Lluçanès, sobretot a partir de mitjan segle XVII*”.

²⁶ Estendatge: Grans estenedors de roba. Estricador: Bastiment de fusta, amb claus on es posa tibant la roba mullada perquè en eixugar-se no s'estrenyi. Estricar: Estirar amb intermitències les troques de fil que s'han tenyit o adobat.

²⁷ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històrich*, 1912 (pàg. 47 i 48).

²⁸ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històrich*, 1912 (pàg. 48).

²⁹ MESTRE i BOIX, Pere. *La fira ramadera de l'Hostal del Vilar*. Ajuntament de Sant Agustí de Lluçanès i Cossetània edicions, 1999 (pàg. 21).

³⁰ PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Lluçanès (1801-1885)* (pàg. 10).

Referent al segle XIX, Piniella ens explica que *"Prats celebra dos ferias al año, la de San Jaime y la de Santa Lucia, a la roca de dicha Santa Llúcia, esta regularmente con terribles fríos. Des de la villa se les arreglaba lo necesario y se vendía de comer"*.

³¹ En edició impresa, es troba un ritual de la diòcesi de Vic de 1547, que porta el següent encapçalament: *"Principi de les oracions i juraments contra tempestes segons les constitucions de la diòcesi de Vic. Primerament el sacerdot abillat amb el seu sobrepellís amb l'estola, amb aigua beneïda i alguna creu ha de dir la benedicció de l'aigua beneïda: quan la tempesta present sigui per sobre del normal aquesta benedicció que se segueix ha de ser dita pel sacerdot amb bona devoció"*.

³² Salpassa: Aigua salada per a beneir. *"Lo dit Bertran pagà per la salpassa al rector V s"*, doc. a. 1433 (Ardits, i, 286). El nom de Salpassa apareix documentat ja a l'Edat Mitjana, però amb el significat d'aigua beneïda. Salpàs: Visita que el rector o els vicaris fan a les cases de la parròquia, en el temps pasqual, per beneir-les esquitxant-les d'aigua beneïda i sal. *"Avui passa un sacerdot a fer lo salpas"*, Serra Calend. folkl. 108 (DCVB, IEC).

AMADES, Joan. *Costumari català*. Vol 2 (pàg 735).

"Pel Ripollès, després de beneïda la casa, el sacerdot sortia a l'era i beneïa el bestiar escampat per la muntanya... La sal que sobre, que hom procura que sigui molta, es dóna al bestiar amb la finalitat d'alliberar-lo d'embruixaments".

³³ *Consueta de la Parròquia de Santa Eulàlia de Puig-oriol*, sense data, (comprèn des del 1833 al 1920).

"El dia 25 de Juny és Sant Eloi: els traginers fan dir missa o ofici en honor del Sant, la qual es comença a les 8 hores. Després, a les 10, es toca la campana en senyal de reunió de bestiar i, essent tot reunit davant de Can Penyora, es beneeix des d'una finestra de la mateixa casa".

³⁴ Sant Eloi, o Eligi és patró, arreu d'Europa, de nombrosos oficis relacionats amb els metalls o els animals de peu rodó que duen ferradures. Aquest costum feia diferenciar els animals de ferradura de la resta dels animals.

³⁵ *Memorial per a la concessió, a Prats de Lluçanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes. Document segon (1676/1677) (pàg. 216). *"Dia vint-i-sis del mes d'octubre de l'any de la Nativitat del senyor de mil sis-cents setanta cinc, al lloc de Sant Vicenç de Prats, bisbat de Vic.*

Nosaltres, Pere Costa i Magí Vilar, en l'any present i corrent pròcers o prohoms del lloc de Sant Vicenç de Prats del bisbat de Vic, Pau Armengol, Jaume Golovardes, Joan Vessachs, Miquel Grau, Joan Burgès, Antoni Costa, Joan Andreu, Antoni Joan Roca, Joan Llenas, Pere Golovardes, Joan Bras, Antoni Marió, Josep Vilar, Antoni Armengol, Josep Costa, Jacint Vilar, Pere Berrant, Josep Melcior, Tomàs Serra, Antoni Casarroig, Antoni Boixer, Bertran Homs, Joan Gili, Antoni Peiró, Pere Vilar, Nicolau Bonet, Segimon Arnau, Pere Forn, Francesc Castanyer, Isidre Soldevila, Bartomeu Marsal, Josep Mora, Joan Xambó, Vicenç Reix, Francesc Costa, Josep Burgès, Pere Xambó, Joan Puig, Joan Serra, Pere Palau, Segimon Burgès, Pere Sala, Jacint Genís, Francesc Claus, Josep Cezari, Antoni Vernet, Antoni Billeu i Joan Batllia i Melcior, tots del dit lloc i parròquia de Sant Vicenç de Prats, representant a tota la parròquia, convocats i congregats de la forma acostumada en el lloc on ja altres vegades s'ens acostuma a convocar i congregar, per tractar altres negocis de l'esmentada parròquia i lloc, a tota la universitat del dit lloc i parròquia, actuant en tant que la major part i més de les dues parts de les persones d'aquest lloc per raó dels absents, dels impedits i dels no aptes pels interessos d'aquesta convocatòria i congregació, en dit nom, actuant però amb autoritat i decret del magnífic senyor lloctinent de l'esmentat terme sense revocació, de grat constituim i ordenem procuradors, síndics i actors nostres i de la nostra dita universitat, de manera que vosaltres, Joan Vessachs, teixidor de llana, i Pere Palau, pareire de llana de l'esmentat lloc, un i altre conjuntament, presents, escollits i nomenats i habilitats entre altres coses per a tots els litigis i causes tant existents com que puguin existir, actives i passives, principals i apel·latòries, àmpliament, amb plenes facultats expressades de jurar i de prestar qualsevols caucions tant juratòries com de donar fer, i d'exposar reclamacions i instar qualsevols execucions, i amb poder de fer substitucions en aquests litigis, i finalment prometem tenir-ho per ferm i no revocar-ho".

³⁶ PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim Maria. *La parròquia rural a Catalunya (s. XVIII i XIX)*, tesis doctoral, 1990 (pàg. 71 i 72).

³⁷ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Lluçanès. Resum històric*, 1912 (pàg. 21).

³⁸ *Prats, Esteve Padrós, Borrador, 1700*. Arxiu Comarcal de Manresa (AMPM. M-1143)

³⁹ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Lluçanès. Resum històric*, 1912 (pàg. 23)

A l'església parroquial de Sant Vicenç de Prats hi ha diverses tombes davant de les capelles laterals, i tres al presbiteri, dues entrant a la capella fonda; la del mossèn Francesc Mirambell i una segona que no consta cap nom i la més antiga, davant l'altar major: "*Tomba de la casa de Sorribas, feta per Pera Antoni Jordà Roca y Serra. Any 1685. Memento* (1)".

Pere Antoni Jordà Roca i Serra, era propietari de la casa de Sorribes, va ostentar durant nou anys el càrrec de sotsveguer del Lluçanès (2) i també el veiem signant un document com a sotsveguer, al costat del bisbe de Vic, Don Gaspar Gil, l'any 1643, en la creació de la Comunitat de Preveres de Sant Feliu Sasserra (3). En alguna partida de baptisme d'alguns seu fills, el rector el tracta d'*Honorably*.

(1) Memento: Recordança de la mort o d'un difunt. Pres del llatí memento, "recorda't". Amb aquesta paraula comença la imposició de la cendra damunt el cap dels fidels el primer dia de Quaresma «Memento homo quia pulvi es...» (DCBV – IEC).

(2) *Memorial per a la concessió, a Prats de Lluçanès, del privilegi de Lleial Vila i Universitat pel rei Carles II (1675 -1680)*, dins *Lo Lluçanès*, de Pelegrí Casades i Gramatxes (pàg. 254).

(3) *Consueta de St. Feliu Sasserra (1657, 1643)* (AEV, F-I – 1).

És una llàstima que quan es va enrajolar per última vegada l'església de Sant Vicenç, no s'haguessin conservat les lloses de pedra de les diferents tombes, perquè també formen part del patrimoni històric i cultural. Sort en tenim que mossèn Valls ens les explica en el seu llibre. Sort també perquè almenys s'hagin conservat les tres del presbiteri.

A l'esquerra tenim la tomba de Francesc Mirambell (1822), la del mig, la més ornamentada no sabem de qui és i la de la dreta, enfront de l'altar major la de Pere Antoni Jordà Roca i Serra (1685).

AGUELÓ MAS, Jordi i HUERTAS ARROYO, Josefa. *El món de la mort entre els segles XIII i XIX al convent de predicadors de Santa Caterina de Barcelona*. Jaciments (pàg. 63).

"Cal assenyalar que una de les aspiracions dels nobles primer, i més tard dels menestrals, era la possessió d'una sepultura particular en algun dels monestirs, convents i temples parroquials. El fet de tenir vas propi, tal com ho assenyala Manuel Arranz «era un element diferenciador que atorgava respectabilitat, feia impressió de riquesa i assegurava la pervivència del cognom més enllà de l'existència d'aquells que l'havien ostentat. Una lauda sepulcral en el paviment d'un claustre o d'una església constituïa un recordatori per a les generacions futures, i aquells de qui es mostrava el nom arribaven així a una tercera vida, la vida de la fama.» Però com el mateix autor assenyala, la raó per la qual hom s'enterrava en un determinat lloc no es limitava al fet d'haver fet un donatiu generós, sinó que sovint hi havia uns clars vincles amb aquest lloc i es gaudia de la confiança i afecte d'aquells que el regien pel fet d'haver ostentat algun càrrec, com ara el d'obrer, d'haver constituït o reparat capelles o altres dependències, de ser posseïdor de cera i objectes de culte i haver treballat retaules, cadirats o reixes. Cal no oblidar que aquells que posseïen vasos eren sempre personatges benestants, posseïdors d'un important patrimoni immobiliari i reserves monetàries o fàcilment convertibles en diners comptants; és a dir, nobles i membres de l'aristocràcia gremial".

⁴⁰ PLADEVALL, Antoni. *La Bona Sort de Prats de Lluçanès*. Full diocesà número 3572, del 30/IX/1979.

⁴¹ PLADEVALL, Antoni. *El bisbat de Vic entre els anys 1685 i 1686*, AUSA, núm. 82 i 83, 1976 (pàg. 50).

CASAMITJANA CUCURELLA, Núria. *La Confraria del Roser de Bolvir (1612-1793)* Querol, revista cultural de Cerdanya, núm 20, primavera 2017 (pàg. 23).

“És difícil d’establir quan va començar la devoció a la Mare de Déu del Roser, però sí que podem afirmar que a finals de l’edat mitjana ja hi era, que a finals del segle XV mitjançant els dominics apareixen les primeres confraries del Roser i que és sobretot a finals del segle XVI i durant el XVII quan es produeix la seva gran propagació... es va propiciar el culte al Roser que va tenir una expansió important després del Concili de Trento (1563) i encara més a partir del 1571, amb motiu de la batalla de Lepant, quan el Papa Pius V, que era dominic, va atribuir la victòria de les tropes cristianes a la intercessió de la Mare de Déu del Roser... Les confraries constituïen un dels pocs espais per mitjà del qual una gran part de la població, incloses les dones, podia tenir un paper actiu en la societat del moment, ja que tot i la seva vinculació amb les parròquies, van anar guanyant un marge d’autonomia ampli”.

⁴² VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 23).

⁴³ SARRET i ARBÓS, Joaquim. *Història de la indústria del comerç i dels gremis de Manresa* (pàg. 9 i 10).

⁴⁴ *Pactes per fer capelles noves a l’església de Sant Vicenç de Prats, 1749* (ANC, Protocols notarials de Prats de Lluçanès. Notari: Segimon Marsal. Any s 1747-1749. 21/XII/1749. Foli 147).

“Essent de gran utilitat lo ferse **dos capellas** y replenar las **Capellas fetas** al igual del pico de la mateixa Iglia. **Els administradors** de la causa pia instituïda i fundada pel **rector Jaume Burgés**, qui fou rector de Sant Martí Sescors, juntament amb el Reverent P. Prior del convent de religiosos de Sant Josep de Vic, atorguen al **mestre de cases pradenc Joan Gost** la facultat d’edificar **dues capelles noves a la part de ponent**, de la mateixa forma que estan les **dues últimes que s’han fet a la part de sol ixent**, amb la suposició que los pilars se han de xafranar de una motllura à la altra part de dins; los quals pilars hajan de esser de pedra forta fins al primer capitell, y obrir la **capella de St. Antoni**, tant de pedra picada, com del demes à la forma que està à la part del **retaula de ahont estan los Sts. Metges**, a més de fer un portal, que isca al **sementiri** (aleshores el cementiri estava ubicat al costat de l’església) de la mateixa mida, que és lo que vuy si troba, y assentarhi las mateixes pedras, com sian bonas, haventlas empero de atallantar com si fos portal nou, y assentarhi golfos y portes ben arraconat à la paret de la Iglia. à la part del cor, que restara de la ultima capella se te de fer. També ha de acabar las capellas que son comensadas, és a dir, replenar y polir aquelles ab morter, y guix, y foradar la paret del **Altar del Roser**, y fer lo revolt ò arch, y rebatrer ab morter, així com haurà de batrer las parets de las **capelles fetes**, y fahedoras à la part defora à pedra vista”.

⁴⁵ *Administració de Sant Antoni de Pàdua, 1686-1687* (APPLI) Com a mostra podem esmentar els administradors que entren l’any 1687 “Entren Administradors lo corrent any de dita Administració **Magí Senthias i Josep Burgés, paraires i los jovers Montserrat Bras i Valentí Puig, paraires**, los quals prometen exercir 6 any? degudament llur càrrec i donarne lo degut compte en son degut termini so es immediatament pagada la festa de dit sant al S. Rector y obrers de dita Iglésia així ho afirma. (Signatura del Rector)”.

⁴⁶ *Administració de Sant Antoni de Pàdua, 1686-1687* (APPLI). Aquestes partides d’ingressos i de despeses són les més habituals al llarg de tots els anys de la confraria.

⁴⁷ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, Vich - Imp. G. Portavella, 1912 (p. 35). L’única pista que tenim per saber el moment que mossèn Valls ens parla dels Elois seria saber quan el pare Joan Gost ostentava el càrrec de Provincial dels Dominics d’Oriola. Posats en contacte amb la seu central del Departament de Comunicació dels Dominics, ens han adreçat al senyor Alfonso Esponera Cerdán, OP, Pare de l’Ordre dels Predicadors i Doctor en Història i Teologia de la Facultat de Sant Vicent Ferrer de València, que ens diu no tenir constància de cap Joan Gost amb el càrrec de “provincial dels Dominics que vivia a Orihuela”. Podria ser que mossèn Valls ens indiqués aquest càrrec quan realment en podria tenir un altre?

⁴⁸ Programa de les fetes de Sant Joan i Sant Eloi, 1971.

En un escrit d’aquest programa, l’autor ens diu: “Darrerament, s’han trobat documents que ens parlen dels «Elois» abans de la crema de Prats el 5 de febrer de 1714.” Això ens situaria al segle XVII, però malauradament l’article no està signat i tampoc posa la font d’aquests importants documents.

⁴⁹ AMADES, Joan. *Costumari català*. Vol. IV (pàg. 265).

⁵⁰ BOSCH i SAFONT, Lluís M. *Un retaule dels Elois de Berga*. L'Erol, núm. 39, 2009 (pàg. 39 i 40).

⁵¹ ROYO, Jordi. "La festa dels Elois a Berga". *Tradicionari, Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*. Vol. 5, El calendari festiu (pàg. 264).

⁵² FREIXA i GALCERAN, Montserrat. *La confraria de Sant Eloi i el gremi dels paraires de Camprodon*. <C:\Users\Usuari\Downloads\352404-Text de l'article-507664-1-10-20190319.pdf> (31/03/2022).

⁵³ PLANES i BALL, Josep Albert. *La guerra de Successió al Lluçanès. Desenvolupament i conseqüències del conflicte*. Ajuntament de Prats de Lluçanès i Centre d'Estudis del Lluçanès, 2002 (pàg. 36 a 40).

⁵⁴ MASRAMON i NOGUERA, Ramon. *El Lluçanès Central. Història de la Baronia de Lluçà* (pàg. 162).

⁵⁵ PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Lluçanès (1801-1885)* (pàg. 7).

⁵⁶ PLANES i VALL, Josep Albert. *Teixir i traginar. De la manufactura tradicional a la perifertització industrial. El Lluçanès (Segles XVIII – XIX)*. Centre d'Estudis del Lluçanès, 1997 (pàg. 84).

⁵⁷ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Lluçanès. Resum històric*, 1912 (pàg. 23).

⁵⁸ *Administració de Sant Antoni de Pàdua, 1686-1867* (APPLI).

Si donem una ullada als moviments de la confraria al llarg d'aquest segle XVII, podem veure que a l'any 1700 es treuen diners per pagar sis dobles a l'escultor Segimon Pujol per la fàbrica del retaule Major, quelcom passa l'any 1703, podria ser que la confraria de Sant Antoni també col·laborés en l'obra del temple. L'any 1706, els administradors entrants només són dos, que es nomenen generalment al mes de juny, a vegades també pel juliol o agost. Els comptes es passen a la rectoria en presència dels administradors, el rector i un obrer. Continuen havent-hi diferents oficis, majoritàriament paraires, però també traginers. Les despeses són les habituals del segle passat; campaner, adobar palmatòries, cera, oli, atxes, estovalles, llànties, monjo, prevere, músics, coca, etc. tal com ja havíem indicat. Com a curiositats podem esmentar les despeses destinades a obres de la capella: "per obres de la capella" (1718), "per calç per adobar la teulada de la capella de St Antoni" (1726), "per cabirons i altres coses necessàries per pagar el mestre (de cases) i manobres, guix..." (1736), "pintar la volta de la capella" (1760), "per un banch o capa per l'Administració" (1779). Sobre la conservació i manteniment de l'altar es fan constar despeses: "per candeleros" (1720), "per cortines" (1724), "per una tauleta" (1760), "per daurar la imatge del St. Christo" (1775), "per les sacres* , pels papers de les sacres i per daurar las sacres" (1776), "pel guardabasil** de l'altar" (1778), "per adobar les palmatòries" (1781), "pagat junt amb la pianya (peanya pel sant)" (1784).

* Sacra: Cadascuna de les tres posts o quadros que es col·loquen una al mig i dues als extrems de la mesa de l'altar i contenen certes oracions que el sacerdot ha de dir sense mirar el missal. (DCVB, IEC).

** Guadamassil: Cuiro adornat amb dibuixos estampats en pintura o en relleu (DCVB) Cuir pintat o gravat amb dibuixos estampats, en cas de tenir la superfície daurada o platejada s'anomena guadamassil brocat. (Viquipèdia). Aquesta paraula sovint l'hem vista escrita en els llibres de visites pastorals, quan el bisbe prega d'ornamentar els diferents altars de les capelles de Santa Eulàlia de Pardines i les seves sufragànies.

⁵⁹ *Administració de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès (1722-1856)* (APPLI).

⁶⁰ *Llibre de visites pastorals de Santa Eulàlia de Pardines, 1666-1720* (ABEV, H,1).

A l'Arxiu Parroquial de Prats de Lluçanès hi han els llibres de l'Administració del Roser, 1765-1868; Confraria del Roser, 1726-1857; Confraria del Roser, 1726-1860 i Confreres del Roser, 1879-1922 (APPLI). REIXACH i BRIÀ, Roser. *La Trencadansa de Prats de Lluçanès. Perfum de festa major*. IV Premi Rafael Tudó. Esbart català de dansaires, Barcelona, 2015 (pàg. 53).

L'autora ens diu: "dins el Llibre de visites pastorals de Sta. Eulàlia de Pardines on l'any 1675 ja es mencionen les administradores de la confraria del Roser... Uns anys més tard, el 1696, en el mateix llibre ja es parla de capitanes del Roser, apel·latiu que ens ha arribat fins a començaments del segle XX".

⁶¹ *Visita domiciliària de la Sagrada família. Llibreta amb el títol "Perjudicis ocasionats per la revolució"* (APPLI, 1940?).

"Altar de Ntra. Sra. del Roser, d'estil barroc i amb dues imatges, valorat amb 18.000 pessetes. Altar de Ntra. Sra. dels Dolors, d'estil barroc i amb una imatge, valorat amb 12.000 pessetes".

⁶² *Administració de Sant Isidre, 1718-1722* (APPLI).

⁶³ *Visita domiciliària de la Sagrada família. Llibreta amb el títol "Perjudicis ocasionats per la revolució"* (APPLI, 1940?).

"Altar de Sant Isidre, amb imatges, d'estil barroc, valorat amb 10.000 pessetes"

⁶⁴ L'autor es refereix a la font coneguda des de molts anys com Les tres Fonts.

⁶⁵ En un altre manuscrit, escrit en català, l'autor ens diu que és coneguda com la Font de Baix. El fet de dir-nos que està ubicada una mica més avall, ens podria parlar d'una font avui inexistent, situada entre les Tres Fonts i el Torrentet.

⁶⁶ PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Lluçanès (1801-1885)* (pàg. 11).

⁶⁷ AMADES, Joan *Costumari català*, Vol. IV (pàg.265).

⁶⁸ AMADES, Joan *Costumari català*, Vol. III (pàg. 426).

⁶⁹ *Passos de ball. Contrapàs*. Lluçà, Coma de Borrassers, Varis 42. 42.2 (ABEV).

⁷⁰ AMADES, Joan *Costumari català*, Vol. IV (pàg.266).

⁷¹ *Llibre de visites pastorals de St. Vicens de Prats de Lluçanès, 1724-2016* (APPLI).

⁷² VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Lluçanès. Resum històric*, 1912 (pàg. 23).

⁷³ *Confraria de Sant Antoni de Pàdua (1686-1868)* (APPLI).

Així ens ho confirmen les despeses de la confraria: "*per adobar la caixa (dels recaptos)*" (1812), fins hi tot es fa una bandera en honor a Sant Antoni "*per fer la Bandera Verda de S. Antoni s'ha gastat: per sis canes de domàs, mans del sastre, mans de l'escultor, plata i anticuelas, hasta de la bandera, creu i pinyolas, forsat de plata, per pintar l'hasta, mans del passamaner, per brodar la tela... Suma 142# 2\$ 2&*" (1814), "*per ornaments de l'altar*" (1820), "*per pintar el sant*" (1833), "*per una cinta i rams, repintar lo sant del tabernacle, estovalles bones*" (1856), acabant la vida de la confraria l'any 1868.

⁷⁴ *Carta dels Administradors de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès al Vicari General del Bisbat de Vic, 1842-1844*. (064 Administració de Sant Vicenç, 1722-1869 - APPLI).

⁷⁵ SOLÀ i COLOMER, Xavier. *Notes sobre la indústria drapera a la Vall d'Hostoles en el segle XVIII*. Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC) (pàg. 150).

"És possible creure que, en origen, aquest és un gremi que pren un matís religiós i esdevé una confraria exclusivament religiosa, sota l'advocació de Sant Joan Baptista i Evangelista. Seria interessant poder establir el quan i el perquè es dona aquest pas, i poder saber la relació precisa entre el gremi i la confraria. Sant Joan Baptista és el patró dels sastres, dels pelleters, dels assaonadors i dels cardadors de llana —entre altres oficis—. D'altres confraries catalanes de paraires i de teixidors estan sota la mateixa invocació".

⁷⁶ Sant Isidre va ser canonitzat al segle XVII i des de 1622 és el patró de la pagesia espanyola. A Catalunya va substituir els patrons tradicionals, sant Galderic i els sants Abdó i Senén. Avui sant Galderic (Gaudericus, 830 – Sant Martí del Canigó, 900) encara és el patró dels pagesos del Pirineu i la Catalunya Nord. La devoció a Sant Isidre s'imposà, a tot Espanya i a Catalunya, a instàncies de Felip IV i augmentà de manera extraordinària a partir dels segles XVII i XVIII, amb la connivència de l'Estat i l'església. En tot cas, aquells focs que s'encenien a la nit del solstici d'estiu, s'anaven apagant enfront dels focs que els pagesos encenien a la vigília de Sant Isidre.

Consueta de la Parròquia de Santa Eulàlia de Puig-oriol, sense data, (la informació que trobem va de l'any 1833 fins el 1920).

Un altre exemple del que diem és l'escrit d'una visita pastoral: "*Havent l'Illm. i Rdm. Pere Colomer, bisbe de Vich, celebrats concursos a rectoria donà aquesta en propietat al Rnt. Tomàs Casals que prengué possessió d'ella el dia 12 de gener de 1879 i vingué a habitar en ella el dia 7 de febrer del mateix any. Durant la meua permanència en eixa es daurà l'altar major comptant-se i daurant-se les imatges de sant Jaume i de sant Josep; **també per ordre del senyor bisbe es canviaren les imatges de Nostra Senyora dels Dolors i de sant Joan** i es feu l'altar de la Puríssima"*.

BADIA i COMELLAS, Ramon (El Pont de Roma, Borredà, 1934), conversa del dia 13-12-2019.

"El dia de Sant Isidre tothom anava a missa, sobretot els pagesos. Per la nit de Sant Isidre totes les cases de pagès feien foc davant de la casa. Nosaltres a vegades n'havíem fet sis o set davant de l'era de la Casa del Castell. També s'havia fet foc a dalt el castell de Lluçà i des d'allà, on hi ha una vista privilegiada de

tota la comarca, n'haviem comptat fins a tres-cents. Semblaven uns estels. Per Sant Joan se'n feien molt pocs”.

⁷⁷ CASADES i GRAMATXES, Pelegrí. *Lo Lluçanès. Excursions a dita comarca*. 1897 (pàg. 45).

A vegades hi ha lectures que donen testimoni d'un passat i al mateix temps et conviden a posar-hi una mica d'imaginació, com si el que t'expliquen passés pel teu davant. Això és el que aconsegueix fer Pelegrí Casades, quan ens diu que *“les indústries manufactureres viuen sent ombra de lo que foren. Encara lo monòton traqueteig de la llançadora en los telers de mà interromp la grata quietud dels pobles y viles lluçaneses, acompanyant la cantarella de les treballadores, ja quan resen lo Sant Rosari, ja quan s'acohorten ab los melangiosos cants de la terra. Bons paquets de pintats teixits traginen encara los fermos matxos d'abast, guarnits tant pintorescament de virolats y llarguíssims serrells, mantes y davantalers de mil colors llampants, recordant los guarniments de la cavalleria persa, y ab sos picarols y cascabels; y els crits dels traginers trenquen de tant en tant la quietud solemne de les bagues y serrats, fent agradosa companyia quan en lo solitari camí se'ls troba lo vianant. També aquesta tant característica y típica indústria de transport, desapareguda en los llocs de terra baixa, cal cercarla en la montanya, sinó floreixent com abans, tant pintoresca”*. Ens explica que l'hora dels traginers s'anava apagant, com la dels paraires, però ens confirma que aquells homes havien estat els impulsors d'una època molt florida.

⁷⁸ Padró de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès de l'any 1873 (AMPLI).

⁷⁹ *Els camins de bast*. El món agrari: <http://elcamiral.blogspot.com/2013/03/els-camins-de-bast.html> (16/3/2022).

“Fins ben entrat el S XX davant la dificultat que presentava el terreny per construir camins carreters el camí de bast era el més freqüent. I molt transport es feia senzillament a l'esquena, ja que l'animal costava molt car. Els bastaixos es carregaven els fardells a l'esquena, amb una corretja o una corda...L'amplada del camí de bast era de 0,8-1,8 metres. A l'edat mitjana tenien una cana, o sigui 1,55 metres. Un animal embastat requereix 2 metres d'amplada, però en camí obert pot ser més estret, ja que la càrrega pot volar sobre el camí. Per això els murs dels camins i dels ponts de pedra i de les palanques i ponts de fusta són baixos. Els camins de bast no són un resultat espontani de passar-hi sinó que s'han construït. D'aquí les espones de paret seca que aguanten les plataformes i els marges. On el camí es pot enfangar s'hi troben empedrats i trenques per desguassar l'aigua”.

⁸⁰ PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Llusanés (1801-1885)* (pàg. 198).

⁸¹ VALLS i BOFARULL, Josep. *Prats de Llusanés. Resum històric*, 1912 (pàg. 75).

⁸² PINIELLA i FUMAÑA, Joan. *Notícia de la Villa de Prats de Llusanés (1801-1885)* (pàg. 4).

“La población en 1634 tenía ya cien casas con quinientas almas de comunión y así no cabiendo a la iglesia edificaron, la mayor, que es la de Sant Vicente de formas poco elegantes, a la que llevaron con grande pompa el Santísimo sacramento de la Sagrera en 1649. Se formó la casa rectoría al lado de la iglesia y el muy fuerte y alto campanario. En el mismo año de 1649 se arregló la plaza nueva, para cuyo fin se compró una pieza de tierra que había frente a las casas de la calle d'en Besa, la que servía de huerto de las doce casas que componían dicha calle, que tomaba el nombre de la casa mayor o más vieja que era la de dicho d'en Besa. La compra de dicha pieza de tierra la hizieron los regidores Juan Sesari, Pau Serrajordia, Mariano Gili y José Comas en el día 28 de mayo de 1643 por el valor de 85 libras. La vendió Antonio Vall y Sesari, Causídico de Vich. Se extrajo la tierra y la denominaron Plaza Nueva”.

⁸³ Del *Contrapàs de Prats de Lluçanès* i dels dos *Contrapunts a la Sardana del Contrapàs*, podeu veure “Partitures del ball del Contrapàs” a l'annex 2 “Cançons i melodies de Sant Joan, dels traginers, del Contrapàs i El repicar de Prats de Lluçanès”.

⁸⁴ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 29 de maig de 1917 (AMPLI).

“El Alcalde propone que se suprimiera lo de las cintas en la Plaza Mayor después de la corrida por lo muy cansa al público y el peligro y riesgo que están expuestos éste y los arrieros y sus caballerías, reemplazando con los bailes populares y tradicionales de la villa, como antiguamente venía haciéndose”.

⁸⁵ JORDÀ i NOGUERA, Mª Teresa (Prats de Lluçanès, 1933) ens explica algunes vivències i records parlant de la festa dels Elois. Unes seves paraules m'han fet pensar en això que diem: *“Uns anys després de la guerra, jo era molt jove, recordo que hi havia gent del poble que tenien una visió allunyada de les antigues tradicions, perquè en to de mofa parlaven dels «toros de Vic, els Elois de Prats i la Patum de Berga»*. Dels toros se'n reien perquè cada any se'ls hi escapava un o altre toro de la plaça. Dels Elois, parlaven d'aquells

homes que saltaven i donaven voltes a un costat i l'altre de la foguera i al final tiraven la boina enlaire. I de la Patum de Berga perquè tocaven el tabal i deien –Patim, patam i vi... Patim, patam i vi” (03/04/022).

⁸⁶ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 26 de maig de 1896 (AMPLI).

⁸⁷ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 18 de juny de 1904 (AMPLI).

⁸⁸ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 31 de maig de 1915 (AMPLI).

“Asimismo el Alcalde manifestó que los Administradores de la fiesta de San Eloy le habían solicitado permiso para la fiesta, los que sabedores de que los aficionados al Teatro lo habían solicitado también para hacer comedia por la noche del día de S. Juan, le habían demostrado que tal permiso les perjudicaría por hacer en la misma noche baile, que a unos y a otros se había reservado conceder autorización, que se enteraría, previniendo a los Administradores que le dieran explicaciones ya de la orquesta de música tuviesen contratada para la fiesta y consultar sobre comedia volvieran a saber su resolución el día de Corpus. Amante de esplendor y lucidez en fiestas, evitar perjuicios y guardar costumbres lo exponía, para que emitiera el Ayuntamiento su parecer. Los señores concejales lo emitieron de que ningún perjuicio reportarían los del baile, ya que los aficionados no irían a la comedia como lo ha demostrado la experiencia en años anteriores, que la fiesta resulta y resultará más lucida tanto cuanto sea mayor el medio de expresión para los vecinos y particularmente para la numerosa concurrencia de forasteros que afluyen en dicha fiesta. El Sr. Alcalde acepta el parecer de los señores Concejales.” Hem de tenir en compte que els traginers eren també els organitzadors dels balls que hi havia aquells dies.

⁸⁹ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 21 de juny de 1915 (AMPLI).

⁹⁰ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 29 de maig de 1917 (AMPLI).

“Finalmente el Sr. Presidente expuso que se le había presentado el Administrador de S. Eloi, Valentí Mayola, acompañado de los jóvenes arrieros Isidro Fañé, Pelilla; José Espona, Terracuita; Bernardo Fusté, Pere Bernat y José Pons, Roca del Feliu, solicitando permiso para la celebración de las fiestas de S. Eloi y se les autorizara hacer un Entoldado de boixos en el paseo para los bailes, castillo de fuego y demás anexo a la función”.

⁹¹ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 14 de juny de 1920 (AMPLI).

⁹² Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 28 de maig de 1923 (AMPLI).

⁹³ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 4 de juny de 1923 (AMPLI).

“A continuación se han presentado ante la Corporación Municipal los Administradores de las Fiestas de San Juan y San Eloy, juntamente con una Comisión de vecinos, para tratar y relacionar el modo y forma de organizar las mismas. Expuestos los programas de unos y otros verbalmente, después de deliberar sobre las mismas y la Administración, llegaron a un acuerdo amistoso que fue el siguiente: Los Señores Administradores del Santo, Valentín Mayola y Luís Vila, los que ya tienen el permiso y autorización del Ayuntamiento, juntamente con la subvención que tiene consignada en lo tocante a las Fiestas de San Juan y Eloy... ceden y traspasan el mismo y demás de la Administración del Santo a los Sres. Vicente Subirana Prat y Valentín Iglesias Balat, con todas cuantas atribuciones y obligaciones tienen para dicha Administración, la cual aceptan dichos Señores Subirana e Iglesias y juntamente con los demás Señores forman la Comisión de Fiestas y demás miembros del Gremio de Arrieros representados por los miembros de la misma, Juan Parareda Teixidó y José Berengueras Oró, expusieron el programa de dichas Fiestas en la forma siguiente: Las Funciones Religiosas y tradicionales, en la forma acostumbrada en años anteriores por su carácter típico y popular y el baile de los tres días de las Fiestas, se levantará un Entoldado vulgo Embalat para el baile de noche de cada día, levantado al Paseo público de propiedad del Ayuntamiento, el que se construirá con palcos de preferencia para los Socios de las Fiestas, sin que a los contribuyentes del Gremio y demás particulares se les aumente nada la cuota del año anterior, con derecho de entrada y asiento para ellos, sus familias e invitados tengan en sus casas. La Comisión de Fiestas se reserva no obstante el derecho de imponer al que quiera tener palco al Entoldado el deber de ser socio de las mismas. Oído cuanto expusieron los representantes del Gremio y Comisión de Fiestas y acuerdo amistoso entre ambas partes, la Corporación Municipal por unanimidad trasladó el oportuno permiso a los Administradores nombrados y a la Comisión con la subvención indicada, mediante que se observen en las mismas fiestas el orden debido”.

⁹⁴ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, del 18 de juny de 1923 (AMPLI).

"Acto seguido el Sr. Alcalde manifestó que se le habían presentado los encargados de las Fiestas de San Juan y San Eloy y le habían expuesto por si podían en vez de subastar la Toya como se hacía otros años, hacer una rifa de la misma en los bailes que se verificaran en dichas Fiestas. En virtud de tal manifestación y después de una breve y amistosa deliberación, se acordó por unanimidad, que en las Fiestas de San Juan y Fiesta Mayor los encargados de las mismas podrán en vez de hacer una subasta del ramo u objeto de arte, vulgo Toya hacer una rifa del mismo, pero no en las demás fiestas y domingos del año como tampoco las Ferias".

JORDÀ i NOGUERA, Mª Teresa (Prats de Lluçanès, 1933) Ens explica el seu record de les toies de finals dels anys 1940 i primers del 1950 i ens diu que per les festes dels barris rifaven una toia a cada un dels quatre barris, consistent en un ram de flors. Per altres festes podien regalar una figura i altres vegades els organitzadors rifaven un joc de cafè o d'estovalles o altres peces que podien servir per a la casa.

⁹⁵ Acta del Ple de l'Ajuntament de Prats de Lluçanès, de l'1 de juny de 1925 (AMPLI).

"Seguidamente el Sr. Presidente puso de manifiesto se la habían presentado los vecinos de esta villa, Juan Colomer Rovira y José Font Plans, pidiéndole permiso y autorización para celebrar las fiestas cívicas y religiosas durante los días 24, 25 y 26 del presente año, esto es San Juan y San Eloy, patrono del gremio de trágneros y arrieros de esta villa, los cuales la quieren celebrar como de costumbre en años anteriores con sus correspondientes carreras, vulgo Elois, han manifestado tenían contratada la Orquesta La Alianza de esta villa para las mismas, con aumento de algunos profesores, cuyas consistirán en la partes correspondientes a festejos públicos, un baile el día 24 después del pasa calle de las antorchas, un baile al Café Comercio y si por algún incidente u objeto imprevisto lo verificarán al café Oriente, el día 25 el baile será al Café Mundial y el día 26 de retorno de la Fuente, en el café de Oriente habiéndose pedido además autorización las agrupaciones para hacer cine el día 24 por la tarde en el café Mundial y función teatral por la noche y la de Fútbol dos secciones de partido una el día 24 por la tarde y otra el día 25 también por la tarde, pero acto después de que se hayan terminado por completo las carreras o Elois, al objeto de no quitar la lucidez de las mismas".

⁹⁶ En el programa de l'any 1941 és l'última vegada que veiem que s'acompanya els Administradors amb l'orquestra cap a l'església: *"A las nueve de la mañana Los Administradores acompañados por la Orquestina local asistirán al Oficio Solemne. A las once: Los Arrieros, con sus caballerías, harán el acostumbrado pasacalle, bailándose también el típico Contrapás"* (AMPLI).

⁹⁷ Consueta de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès (1942) (APPLI).

Aquesta consuetud, sobre el campaner ens diu *"Ayudar en l'adorno del altar por haberse de celebrar alguna fiesta religiosa extraordinaria... las vigílias de grandes solemnidades, a les 13h. repique de campanas... para los toques de las fiestas de Administraciones cobrará una retribución señalada en el arancel de cada caso."* La mateixa consuetud, sobre els dies 24 i 25 ens diu: *"Dia 24 de Juny: A las 10h Misa cantada. Noche a les 8,30 función como los días laborables y Completas en honor de S. Eloy. Misas como domingo. Dia 25 de Juny: Los arrieros celebran su fiesta patronal en honor de S. Eloy. A las 10h, misa solemne. Tarde a las 4h. bendición de las caballerías en la plaza de la Iglesia. La función por la noche"*.

Obra i Administracions, Campaner 1951 (armari 4, calaix 12, APPLI). Toc de campanes: Juny. Sant Eloi, 20 pessetes i Desembre, Ofici de Sant Eloi, 10 pessetes.

⁹⁸ AMADES, Joan. Costumari català, Vol. 4 (pàg. 264).

Tot i que l'església celebra la festa de Sant Eloi el primer de desembre, a gairebé tots els pobles de muntanya celebren la seva festa l'endemà de Sant Joan.

⁹⁹ Llibreta que duu el títol *"Visita domiciliaria Sagrada Familia"* (APPLI), molt interessant perquè s'hi dona compte dels *"Perjudicis ocasionats per la Revolució"*, amb informacions sobre altars, imatges, objectes de culte com creus, calzes, custòdies, reliquiaries, copons, roba, etc. i els desperfectes de les esglésies i capelles de la parròquia i els valors imputats a tots ells. Sobre els altars ens informa de l'altar major de Sant Vicenç, barroc, a l'igual com també són de tipologia barroca els altars de Sant Isidre i del Roser, que són els de més valor.

¹⁰⁰ Donant un cop d'ull als programes de les festes, observem que els premis de les carreres es reparteixen a la Casa de la Vila, que a més del premi en metàl·lic també s'entrega una copa, donatiu de l'Ajuntament (1951) i que més endavant també l'ofereixen altres empreses comercials, però es conserva l'honor d'atorgar la bandera de Sant Eloi a l'esplanada de Sant Sebastià. Cada vegada hi ha apartats més

diferenciats entre les festes religioses i costums tradicionals dels actes que se celebren aquests dies, amb balls, espectacles o esdeveniments esportius. Degut a la gran concurrència de forasters, hi ha informacions sobre els horaris dels cotxes de línia de Sant Quirze de Besora, de Manresa i de Vic a Gironella. Finalment observem que hi ha moltes més pàgines dedicades als anuncis d'establiments comercials i botigues, tant de Prats de Lluçanès com d'altres poblacions veïnes. Es recorda molt bé de quan el segon any s'hi van incorporar el Màrius Tulleuda i el Josep Pérez.

¹⁰¹ CRUELLS i CORTINAS, Francesc. Ens hem basat en la conversa mantinguda amb ell de la dècada de mitjats de 1960 a 1970, reconvertides en aquestes pàgines. També ens ha dit que aleshores es va fixar com ballaven el Contrapàs el Maimés i el Recader, que començaven sempre amb el peu esquerre. *—Recordo que l'any sobre, la brusa que duia el Màrius la vam anar a buscar a cal Pelut, una brusa de traginer molt bonica. Des d'aquí vull tenir un record pel Josep Noguera, que érem veïns, ell a la fàbrica de cal Xava i jo amb el meu pare, fent de ferrer. Coses de la vida, el dia que ell va morir en l'accident de cotxe, jo també hi havia de ser, però per diverses raons no hi vaig poder anar.*

¹⁰² REIXACH, Roser. *Les festes de Sant Joan i els Elois a Prats de Lluçanès*. Caramella III, juliol 2000.